

Izvorni znanstveni rad
UDK 886.2-14.09 KUNIĆ (497.5 DUBROVNIK)
Primljeno: 30.6.1996.

Ivica Martinović

Institut za filozofiju, Zagreb

STIHOVI RAJMUNDA KUNIĆA O RUĐERU BOŠKOVIĆU

Da bi opjevao Ruđera Boškovića, svoga slavnog sunarodnjaka i starijeg redovničkog subrata, hrvatski latinist isusovac Rajmund Kunić odabrao je tri pjesničke vrste: prepjev šaljivih talijanskih tercina u latinske elegijske distihe, elegiju i epigram. Kunićevi stihovi o Boškoviću, osobito elegije, doživjeli su odjek na nekoliko estetskih i književnopovijesnih razina (Bernard Zamagna u didaktičkim epovima, epistoli Petru Aletinu i epigramu, Michael Paintner, Mauro Boni, Giacomo Casanova).

Povjesničaru hrvatske književnosti nude se mnoge mogućnosti ako odluči proučavati odnos teme i žanra u pjesništvu hrvatskoga *settecenta*. Napose to vrijedi za onu premalo proučavanu sastavnicu galantnog pjevanja u sklopu koje su se hrvatski pjesnici poslužili latinskim jezikom kao jezikom vlastite redovničke duhovne tradicije i jezikom svoje školske učionice. Istraživač, primjerice, može birati između dva pristupa: od teme k žanru i, obratno, od žanra k temi. U prvom bi pristupu mogao istražiti kako se odabrana tema izriče sukladno kanonima različitih književnih vrsta, a u onom potonjem svojim bi istraživanjem nastojao odgovoriti na upit kako kanoni odabrane književne vrste bivaju prokušani na različitim temama. Propitivanje odnosa teme i žanra ovdje se usredotočuje na pitanje: kako je Rajmund Kunić opjevao Ruđera Boškovića?

Da bi opjevao Ruđera Boškovića, svoga slavnog sunarodnjaka, k tomu profesora na filozofskom studiju Rimskoga kolegija i starijeg subrata u Družbi Isusovoj, hrvatski latinist Rajmund Kunić poslužio se trima pjesničkim vrstama: prepjevom šaljivih talijanskih tercina na latinski, elegijom i epigramom.

Šaljivi stihovi o vlasulji Ruđera Boškovića

Boškovićev odlazak u London 1760. godine u građanskom odijelu, »s perikom na glavi« umjesto isusovačkoga bireta, potaknuo je Giulia Cesarea Cordaru (1704-1785), ljetopisca u Rimskom kolegiju i pjesnika u rimskoj Arkadiji, da napiše »šaljivu i veselu pjesmu« (*jocosum carmen, ac ludicrum*) o Boškovićevoj vlasulji, pjesmu »koju Talijani pučki nazivaju *capitolo*« (*capitula vulgo appellant Itali*).¹ Njome je htio opjevati bizarnu zgodu iz života slavnog

¹ Julius Cordara, *De suis ac suorum rebus aliisque suorum temporum usque ad occasum Societatis Jesu commentarii*, a cura di Giuseppe Albertotti e di Agostino Faggiotto, *Miscellanea di storia Italiana* tomo LIII (Torino: Fratelli Bocca, 1932), p. 122 i 268.

redovničkog subrata, ali se istodobno šaljivim stihovima suprotstavio tjeskobi koju je u rimskoj zajednici izazvao progon isusovaca iz Portugala 1759. godine nagovijestivši i teže kušnje za cijeli isusovački red. Pjesma je, bilježi Cordara u ljetopisu Rimskoga kolegija, obišla Rim, mnogima se veoma svidjela, tek jedan mu je pjesnik, ne potpisavši se, upravio zlobni epigram. I premda je Cordara dotad mislio da je s jednom pjesmom potpuno iscrpio predmet svoga pjevanja, u ljetopisu nije propustio zabilježiti kako ga je upravo pogrđni epigram potaknuo na novo pjevanje, te je »dodao druge dvije pjesme, jednako krcate šalama i dosjetkama, kojima se pljeskalo ne manje nego isprva onoj.«² Cordara je svoje šaljive *capitole* čitao i u svetom parazijskom gaju, sastajalištu rimske akademije *degli Arcadi* na Janikulu, kako potvrđuje jedan prijepis Cordarine poeme koji se danas čuva u Oliveriani u Pesaru, a u kojem se pjesnik predstavlja svojim pastirskim imenom i pokratom P. A. (*pastor Arcadiae*), kojom su se služili članovi ugledne pjesničke akademije.³ Prvi put ih je tiskao u rodnom gradu Alessandriji 1772. godine, i to u drugom svesku pjesničkog zbornika Alessandra Sappe, uz još devet svojih pjesama.⁴ Kad je u ljetopisu Rimskog kolegija dvaput zabilježio da su *capitoli* tiskani »in collectione Alessandrina«, onda je najvjerojatnije mislio na alessandrijsko izdanje iz 1772. godine.

Cordarinu šaljivu poemu *Tre capitoli sulla parrucca del Padre Ruggiero Boscovich*, spjevanu na talijanskom, Rajmund je Kunić popratio prepjevom na latinski. Tri Cordarine scenske slike Kunić je pretočio u tri elegije pridijelivši im zajednički naslov *De ficta coma P. Rogeri Boscovichii*. To se najvjerojatnije zbilo ubrzo nakon što je Cordara spjevao *capitole* ili uz Cordarin nastup u rimskoj akademiji *degli Arcadi*. Bibliografije, čak i iscrpne, kakve su Sommervogelova i Jurićeva, ne nude pouzdane podatke o tomu kada su prvi put usporedno objavljeni Cordarin talijanski izvornik i Kunićev prepjev na latinski i koliko su puta dosad objavljeni. Preostaje mi zaključivati na temelju primjeraka koje sam ogledao: prvo izdanje, u kojem su usporedno tiskani Cordarini i Kunićevi stihovi o Boškovićevoj vlasulji, objavljeno je u Osimu 1792. godine, u knjižici u kojoj je Domenicantonio Quercetti uz *capitole* o Boškovićevoj vlasulji objavio i Cordarine »Due egloghe militari« (sl. 1), a jedno od kasnijih izdanja priredio je Mauro Boni u Veneciji 1805. godine u sklopu četvrtoga sveska *Opere latine e italiane dell' Abate Giulio Cesare Cordara*.⁵ Priređujući izdanje Cordarinih *capitola*,

2 Cordara, *De suis ac suorum rebus aliisque suorum temporum usque ad occasum Societatis Jesu commentarii*, p. 268: »... addidi alia ejusdem argumenti duo, ibidem facetiarum ac festivitatis plena, quibus haud minus quam illi primo applausum est.«

3 Izvorni naslov Cordarinih stihova glasi: *Tre capitoli in terza rima del P. A. Panemo Cisseo sopra la Parrucca usata dal padre Ruggiero Boscovich in abito da secolare durante la sua dimora in Inghilterra*, Biblioteca Oliveriana, Pesaro, Mss. 142, fasc. 4. Usp. Enrico Gamba, »Il carteggio scientifico-letterario dei Padri Gesuiti Ruggiero Giuseppe Boscovich e Cristoforo Maire con Annibale degli Abbatoli Oliverii«, u: *La terra e le sue copie: Leonardo, Raffaello, Boscovich, la cartografia del Ducato e della Legazione di Urbino* (Pesaro: Quattroventi, 1991), pp. 71-82, na p. 71.

4 »Sopra la perrucca usata dal Padre Ruggiero Boscovich in abito da Secolare durante la sua dimora in Inghilterra«, pp. 180-198, u: »[Rime] Del M. R. Padre Giulio Cesare Cordara Alessandrino Academico immobile e fra gli Arcadi Panemo Cisseo«, pp. 137-202, u: *Rime del Signor Cavaliere D. Alessandro Sappa Patrizio Alessandrino ed Academico Immobile coll' Aggiunta in appresso di alcune Poesie d'altri Soggetti della stessa Accademia* (In Alessandria: Per Ignazio Vimercati Stampatore dell' Illustrissima Città, 1772), t. II. Služim se primjerkom u: Biblioteca Civica »Attilio Hortis«, Trieste, sign. Gen. 395. Vidi i: »Cordara, Jules César«, natuknica u: Carlos Sommervogel, *Bibliothèque de la Compagnie de Jésus*, t. II (Bruxelles: Oscar Schepens; Paris: Alphonse Picard, 1890), cc. 1411-1432, u c. 1421, n. 40.

5 »Capitoli dell' Abate Giulio Cesare Cordara sulla parrucca del Padre Ruggiero Boscovich. Raimundi Cunichii Ragusini versio«, u: *Capitoli sulla parrucca del P. Ruggiero Boscovich e due egloghe militari dell' Abate Giulio Cesare Cordara di Calamandrana*. (Osimo: Presso Domenicantonio Quercetti, 1792), pp. 1-45, NSBZ 62.815; »Capitoli

CAPITOLI
SULLA PARRUCCA
DEL P. RUGGIERO BOSCHOVIK
E DUE
EGLOGHE MILITARI
DELL' ABATE
GIULIO CESARE CORDARA
DI CALAMANDRANA.

OSIMO MDCCXCII.

.....
PRESSO DOMENICANTONIO QUERCETTI
Stampator Vescovile, e Pubblico.

Con approvazione.

Slika 1. Cordara i Kunić o Boškovićevoj vlasulji: naslovnica osimskog izdanja.

Mauro Boni, urednik posthumnog izdanja Cordarinih djela, upozorio je da postoje dvije inačice Cordarinih stihova: prva, koja je »sličnija« Kunićevu latinskom prepjevu a objavljena je u Osimu 1792. godine nakon Cordarine smrti, ali u kojoj je naći i poneku manjkavost, i druga, u kojoj je Cordara dotjerao neke svoje stihove za »posljednje alesandrijsko izdanje«. ⁶ Time urednik Boni otkriva da je bilo više alesandrijskih izdanja Cordarinih *capitola*, a pozornost traduktologa usmjeruje na osimsko izdanje kao ono prema kojem treba ocjenjivati Kunićevo umijeće prepjeva.

Prepjevima o Boškovićevoj vlasulji Kunić se priključio tradiciji šaljive i satirične poezije u rimskoj isusovačkoj zajednici. Tu je i susreo Cordaru koji je svoje prve šaljive stihove o Boškoviću spjevao u rujnu 1740. godine, one godine kada je Bošković, premda još uvijek student teologije, počeo predavati matematiku u Rimskom kolegiju, a Kunić završio studij filozofije u istom tom kolegiju. Cordara je kao mladi profesor logike, i sâm prinova u zbornici Rimskoga kolegija akademske godine 1739.-1740., ⁷ upotrijebio šaljive sestine da bi portretirao svoje profesorske kolege, pa je tako satirički u stihovima portretirao starinu Carla Nocetija, jednog od najuglednijih profesora filozofije, zajedno s njegovim mačkom, profesora retorike Nicolu Galeottija, profesora metafizike Lorenza Riccija koji će biti generalom Družbe Isusove u vrijeme ukinuća Reda 1773. godine, Francesca Antonija Zaccariju koji će se proslaviti djelom *Storia letteraria d'Italia* (1751) i, držim najuspjelije, mladog profesora matematike Ruđera Boškovića. U *canzonetti*, koju je posvetio prelatu Gianfrancescu Albaniju, Cordara je Boškovića opisao ovom satiričnom sestinom:

»Vien dappoi gobbo e patetico

Il buon Turco matematico,
Vorria far discorso ascetico;
Ma in sostanza è un pò lunatico,
E per cosa assai ridicola
Si dispera e si spericola.«

»I dođe grbav a uznosit

Dobar turski matematičar,
Govori kao isposničar,
A zbilja je malko hirovit.

del Padre Giulio Cesare Cordara sopra la perrucca del Padre Ruggero Boscovich in versi Latini tradotti dal Padre Raimondo Cunich tre Gesuiti celebri del secolo XVIII.«, u: *Rime di Giulio Cesare Cordara*, a cura di Mauro Boni, parte prima (Venezia: A spese di Giustino Pasquali q. Mario, 1805), pp. 257-288, PAD R 392.

6 [Mauro Boni], »Lezioni varianti di alcuni Versi cambiati dall' Autore nella ultima Edizione Alessandrina.«, u: *Rime di Giulio Cesare Cordara*. Parte prima (Venezia, 1805), p. 288: »Si è ritenuta da noi la Edizione di Osimo 1792. dov'è più conforme colla versione latina: ma dove si è ritrovata scondia mancante o arbitraria, si è corretto il Testo colla scorta dell' Autografo MSS. Volpi e sulla Edizione Alessandrina.«

7 Ignazio Iparraguirre, »Elenco dei rettori e professori del Collegio Romano (1551-1773)«, u: Riccardo G. Villoslada, *Storia del Collegio Romano dal suo inizio (1551) alla soppressione della Compagnia di Gesù (1773)* (Roma: PUG, 1954), pp. 321-336, na p. 333.

Da posve smiješna bude stvar,
Zgrabiti zna ga očaj i strah.«⁸

Cordara je predstavio Boškovića matematičara kao prinovu u zbornici središnjega isusovačkog učilišta, osvjetlio je njegovu žestoku i osjetljivu narav, a ugradio je i aluziju da je Boškovićev otac nekoć, prije dolaska u Dubrovnik, bio podanik Turskog carstva. Tu je činjenicu imao na umu i Bošković kad se znao potpisati, s autoironijom ili gorčinom, kao »il mezzo-Turco«. ⁹ Satira, ponovno se pokazuje, upravo svojim žalcima omogućuje iskrene iskaze kakvi u nekom drugom stihotvoru ne bi bili prikladni.

Kao što je 1740. godine opjevao Boškovićev ulazak u zbornicu Rimskog kolegija, tako je Cordara 1760. godine opjevao zgodu koja je bila još primjerenija rodu *bernesce*. U trima »poglavljima« ili pjevanjima ispričao je Cordara šaljivu priču o lijepoj, dobro očešljanoj i naprahanoj vlasulji i, dakako, o glavi koja ju je nosila.¹⁰

Cordarin *capitolo primo* »La parrucca del Padre Ruggero Boscovich dimorante in Londra« i Kunićeva *elegia prima* »De ficta coma P. Rogerii Boscovichii Londini agentis«, a služim se naslovima iz mletačkoga izdanja koje je priredio Mauro Boni 1805. godine, opisuju kako je vlasulju zapala velika čast što je, umjesto dokone žene kojoj se udvara ljubavnik ili na koju se obara protivnica, nosi glasoviti astronom Bošković za svoga boravka u Londonu. Položena na učenu glavu, vlasulja »obuhvaća« sve nebeske zakone (*tutta degli astri la ragion perfetta* u Cordare, *omnes leges astriferi* u Kunića), pa ono za što su Newtonu, Bradleyu, Galileiu i Kepleru trebali instrumenti za daljinu ona »spoznaje« izbliza naslanjajući se na lubanju punu neizmjernih stvari. Pri povratku s puta, na kojem je upoznao i bijesne Turke i hladnog Moskovljanina i bradate Sarmate, Bošković je ne bi smio pohraniti u škrinju. Rim bi svakako želio vidjeti vlasulju koja je imala moć preobraziti jednog isusovca u lorda i htio bi znati ima li ta vlasulja uzlove ili rep ili pletenicu *alla Romana* ili je, po zadnjoj modi, kratka da otkriva veliki dio obrijane glave. Glas koji uživa u Rimu dubrovački Arhita (*Archita Raguseo* u Cordare, *Archita Ragusinus* u Kunića) očitovat će se i u tome što će perika završiti u Kircherovu muzeju u Rimskom kolegiju te će joj se stranci dolaziti diviti, dok će je pjesnici iz rimske akademije *degli Arcadi* slaviti u stihovima ne bi li je uzdignuli u zvijezde, poput Berenikine kose. Tamo, među zvijezdama, mjesto je i glavi koja ju je nosila.

8 »A Sua Eccellenza Monsignor Don Gioanfrancesco Albani da Frascati nel Settembre 1740. Canzonetta.«, u: *Rime di Giulio Cesare Cordara*. Parte prima (Venezia, 1805), pp. 140-144, na p. 142. Cordarine stihove s talijanskoga preveo Ivica Martinović.

9 Pismo Rudera Boškovića Annibalu Olivieriju, Rimini, 23. travnja 1752, Biblioteca Oliveriana, Pesaro, Mss. 345, n. 493. Usp. Germano Paoli, *Ruggiero Giuseppe Boscovich nella scienza e nella storia del '700* (Roma: Accademia Nazionale delle scienze detta dei XL, 1988), p. 76, faksimil potpisa na p. 286; Enrico Gamba, »Il carteggio scientifico-letterario dei Padri Gesuiti Ruggero Giuseppe Boscovich e Cristoforo Maire con Annibale degli Abbati Olivieri«, u: *La terra e le sue copie: Leonardo, Raffaello, Boscovich, la cartografia del Ducato e della Legazione di Urbino* (Pesaro: Quattroventi, 1991), pp. 71-82, na p. 73.

10 Usp. tri bibliografske jedinice hrvatskih pisaca o tematici Cordarine poeme: Anonim, »O vlasulji Rugjerka Boškovića«, u: *Bošković: Kalendar Hrvatskog prirodoslovnog društva 1919*. (Zagreb, Hrvatsko prirodoslovno društvo, 1919), uredio Adam pl. Kugler, pp. 65-68. *prozni* prijevod Cordarina talijanskog izvornika objavljen uz urednikovu napomenu na p. 64: »Donosimo u slobodnom prevodu veći dio te pjesme, jer se i iz nje može razabrati, kako je naš Bošković bio istaknuta ličnost među svojim savremenikima.«; Franjo Kesterčanek, »Ruder Bošković u portretima i spomenicima«, *Vrela i prinosi* 12 (1941), pp. 1-37, na p. 17; Željko Marković, *Rude Bošković*, dio prvi (Zagreb: JAZU, 1968), p. 532. Postoji i rukopis: Niko Đivanović, »O peruci (vlasulji) u starome Dubrovniku, te ujedno nešto o peruci Rudera Boškovića«, pp. 4-6.

U drugom pjevanju »La perrucca del Padre Ruggero Boscovich collocata fra le stelle / De eadem coma P. Rogeri Boscovichii inter sydera relata« Boškovićeve perika, snagom pjesničkog umijeća uzdignuta među zvijezde, izaziva zbrku i pometnju u svim kalendarima. Poput vrpce smještena je ispod repa zvijezda Lava. Astronome iz Pariza, Berlina, Londona i Petrograda zaokuplja ta nepoznata, prekobrojna zvijezda (*l'ignota stella sopranumeraria* u Cordare, *nova stella* u Kunića), pa je oni motre ustrajno i s raznim instrumentima: astrolabima, kvadrantima i dalekozorima. Prvi opažač odlučio ju je nazvati prezimenom svoje obitelji, pa pjesnici odlučuju otkriti da je nova zvijezda perika našeg Arhite. Ime joj mora biti *Perika* u slavu onoga koji ju je nosio. Njezina pojava na nebu ovisi o datumu kad će se Bošković, koji upravo ide među Turke, vratiti u Rim i u sveti arkadijski gaj u kojem je znao čitati svoje stihove. U rimskoj Arkadiji tom će zgodom biti priređena veličanstvena svečanost na kojoj će »dobri Mireo«, predstojnik akademije Michele Giuseppe Morèi, pročitati pjesmu o Boškovićevu znanstvenom i pjesničkom djelu (*un sonetto* u Cordare, *epigramma* u Kunića).

U završnom trećem dijelu svojih poema »Della medesima parrucca venduta ad un Ebreo / De eadem coma vendita Judaeo« pjesnički dvojac Cordara i Kunić tuguje na vijest, koju im je dojavio Ruđerov brat Baro Bošković, da je Ruđer u Veneciji prodao vlasulju nekom Židovu za petnaest bajoka ili za šest novčića. Pjesnik svećenik bio je spreman prodati i vlastiti brevijar samo da je otkupi. Ovako mu ostaje nada da će je Židov prodati nekom vrtlaru koji će je upotrijebiti kao strašilo za ptice uz lijehe salate i rotkvice. Tamo bi mogla podsjećati smrtnike kako je prolazna ljudska slava, zaključuje pjesnik ostavljajući kitaru među tikvicama zamišljenoga vrta.

Cordarina je fabula vrijedna temeljite prouke i zbog predodžbe o Boškoviću polihistoru, njegovim istraživačkim interesima i njegovoj znanstvenoj slavi. Pjesnik je u prvom pjevanju izrijekom spomenuo da bi Royal Society htio vidjeti Boškovića u svojim redovima i da Bošković uživa veliki ugled među matematičarima, a to znači da je bio upućen kako je 12. lipnja 1760. pokrenut postupak Boškovićeve izbora u to slavno znanstveno društvo. U drugom je pjevanju nagađao nije li nova zvijezda zbog svoga repa zapravo komet. Upućuje li tu Cordara samo na sličnost između perike i kometova repa ili, u dubljem sloju, želi upozoriti da se u međunarodnoj znanstvenoj zajednici Bošković iskazao kao vrstan teorijski astronom upravo raspravom *De cometis* 1746. godine? Na kraju drugog pjevanja pjesnik predviđa da će pjesma, koju će najčasniji među Arkadanima krasnosloviti prigodom Boškovićeve povratka u Rim, slaviti sljedeća Boškovićeve dostignuća: mjerenje meridijanskog stupnja duž kišonosnih Apenina, znamenitu hidrotehničku ekspertizu u graničnom pojasu republike Luce, izradu zemljovida Crkvene države, uporabu instrumenata (*l'uso del compasso, e del quadrante* u Cordare, *instrumenta Mathesis* u Kunića) i, na kraju, »nove sustave koji dosad nisu bili pomišljeni« (*nuovi sistemi non pensati innante* u Cordare) ili »novi put k Mudrosti« (*novum ad Sophiam iter* u Kunića) ciljajući očigledno na Boškovićevu teoriju silâ.¹¹ Odnos prema glavnom Boškovićevu dostignuću u dvojice se pjesnika razlikuje. Dok Cordara na Boškovićev sustav prirodne filozofije upućuje jednim stihom, Kunić ih upotrebljava pet, svjesno odabirući proširak da bi mogao opisati Boškovićevo razumijevanje sile i tvari:

11 Usp. »Capitoli dell'Abate Giulio Cesare Cordara sulla parrucca del Padre Ruggiero Boschovik. Raimundi Cunichii Ragusini versio.« (Osimo, 1792), pp 26-29.

»Tu l'uso del compasso, e del quadrante,
 Tu stesso scopri all'erudite scole
 Nuovi sistemi non pensati innante.«

»Tu tractare doces diae instrumenta mathesis,
 Tuque novum ad Sophiam pandere primus iter
 Incipis, & vacuo monstras fluitantia inani
 Puncta, quibus possint omnia confieri,
 Dum se multiplici flexu pelluntque, trahuntque
 Verba tibi rapidi fluminis instar eunt.«¹²

Kunić je u svoju pjesničku sliku izrijekom uveo »titrajuće točke« (*fluitantia puncta*) i time opisao ponašanje Boškovićeve točke tvari u okolini granice kohezije na Boškovićevoj krivulji silâ. Te se točke odbijaju i privlače »po mnogostrukom zavoju« (*multiplici flexu*) u kojem valja prepoznati Boškovićev zakon silâ (*lex virium*) odnosno njegov geometrijski oblik - krivulju silâ. S tim se pomagalima mogu protumačiti sve pojave (*possint omnia confieri*).

Upravo navedeni primjer iz drugog poglavlja Cordarine *bernesce* upućuje na ključno traduktološko pitanje: Kako je Kunić postupio pri prepjevu Cordarinih tercina? Dubrovčanin se pri prevođenju nije odlučio da jedan Cordarin stih prevodi jednim svojim stihom. Nije, premda bi se to moglo najprije očekivati, posegnuo ni za postupkom kojim bi se uspostavio tematski paralelizam između četiri Cordarine tercine i šest Kunićevih elegijskih distiha niti je odabrao neki drugi stalni odnos tercina i elegijskih distiha. U prvom je elegiji, primjerice, prve tri Cordarine tercine prepjevao u pet elegijskih distiha:

Sulla parrucca del P. Ruggiero Boschovik
Capitolo primo.

»O crine, o crin', un di forse istrumento
 Di folli amori, e sol femminea cura,
 Or sei del mio RUGGIER strano ornamento.
 Conosci tu l'eccelsa tua ventura,
 E ti saresti mai immaginato,
 Di fare al mondo una sì gran figura?

12 »Capitoli dell'Abate Giulio Cesare Cordara sulla parrucca del Padre Ruggiero Boschovik. Raimundi Cunichii Ragusini versio.«, Cordarina tercina na p. 29, Kunićeva tri distiha na p. 28. Kad usporedo navodim Cordarine i Kunićeve stihove, služim se osimskim izdanjem.

Qual che si fosse il capo, in cui se' nato,
 Fosse pur di leggiadro, e nobil volto,
 Certo non fosti mai tant'onorato.«

De ficta coma Rogerii Boscovikii
Elegia prima

»Caesaries, olim vesani forsan amoris
 Illicium, fastus vanaque foeminei
 Cura, mei nuper gestamen facta ROGERI,
 Novistin sortis fata secunda tuae?
 Sperasti ne istud laudis contingere culmen,
 Mortalesque inter tam fore conspicuam?
 Sis quocunque voles prognata in vertice, sit, quae
 Te gessit, Diva pulchrior Idalia;
 Nunc melior multo es, multo & felicior, olim
 Quam fueras patrio juncta vicens capiti.«

O vlasulji Ruđera Boškovića
Prva elegija

»Vlasuljo, možda izmamila negda si mahnitu ljubav,
 Ohola stajala ti - isprazna ženina skrb.
 Kada si nedavno postala nošnjom Ruđera moga,
 Upozna drugu li kob nego što stalež je tvoj?
 Zar si se bila ponadala hvalama doseći tjeme
 Da bi ti smrtnikov rod izgledan vidio lik?
 Izvoli, ako ti hoćeš na glavu rođenu doći,
 Neka ponese te sad ljepši od Cipranke stas!
 Sada si mnogo ti bolja, sreća veća te prati,
 Nego kad krepka bje vlastitu pletući vlas.«¹³

13 »Capitoli dell' Abate Giulio Cesare Cordara sulla parrucca del Padre Ruggiero Boschovik. Raimundi Cunichii Ragusini versio.«, pp. 2-3. Početak prve Kunićeve elegije s latinskoga prepjevao Ivica Martinović. Usporedi dotjerivanja i talijanske i latinske inačice u mletačkom izdanju: »Capitoli del Padre Giulio Cesare Cordara sopra la perrucca del Padre Ruggero Boscovich in versi Latini tradotti dal Padre Raimondo Cunich tre Gesuiti celebri del secolo XVIII.«, u: *Rime di Giulio Cesare Cordara*. Parte prima, a cura di Mauro Boni (Venezia: A spese di Giustino Pasquali q. Mario, 1805), pp. 257-288, na p. 258.

Kao i pri prevođenju Homerove *Ilijade*, Kunić se poslužio amplifikacijama. One se u prijelomu osimskoga izdanja i grafički prepoznaju. Dok su parne stranice, na kojima su objavljeni Kunićevi stihovi, pune od vrha do dna jer u pravilu sadrže 12 elegijskih distiha, na nekoliko je neparnih stranica s Cordarinim stihovima uočiti veće ili manje praznine.¹⁴ Isto vrijedi i za izdanje u kojemu je urednik Mauro Boni ostvario usporednost izvornika i prepjeva na drugi način: na svakoj stranici u gornjem se dijelu nalaze Cordarine tercine, a u donjem dijelu Kunićevi elegijski distisi, pa se lako može uočiti da na skoro svim stranicama Kunićevih stihova ima više nego Cordarinih. Točne kvantitativne podatke o opsegu Kunićevih proširaka nudi slijedeći tabelarni pregled:

Tablica 1. Kvantifikacija Kunićevih proširaka spram Cordarina izvornika

	Cordara	Amplifikacija (%)	Kunić	
Capitolo primo	43 tercine i zaključni stih 130 stihova	23,07	80 distiha 160 stihova	Elegia prima
Capitolo secondo	49 tercina i zaključni stih 148 stihova	14,86	85 distiha 170 stihova	Elegia secunda
Capitolo terzo	37 tercina i zaključni stih 112 stihova	33,92	75 distiha 150 stihova	Elegia tertia
	390 stihova	23,07.	480 stihova	

Dok se, prevodeći Homera, pozivao na razloge vjernosti i po smislu i po estetskom doživljaju, dapače u svojoj traduktološkoj raspravi »Operis ratio« zastupao načelo »ne samo isto, nego i na isti način« (*non solum eodem, sed eodem modo*), potkrijepivši ga krilaticom *Demosthenica Demosthenice, Homerica Homerice*,¹⁵ Cordarin ga predložak u pogledu vjernosti očigledno nije obvezivao kao Homerov.

Prevodeći s talijanskoga Kunić je proširku namijenio i druge uloge. U nekim rijetkim slučajevima nije ni htio slijediti Cordarinu fabulu, kako je, primjerice, vidljivo u epizodi iz prve elegije u kojoj se Kunić izravno obraća Mlečanima.¹⁶ Uz to, Kuniću je amplifikacija poslužila da bi očitovao svoju obaviještenost u prirodoznanstvenim pitanjima, primjerice u opisu astronomskoga motrenja i, kako je već istaknuto, u opisu glavnog Boškovićeva dostignuća u prirodnoj filozofiji.¹⁷ U tom se sloju Kunićev prijevod odvaja od Cordarina predložka i približuje didaktičkom pjesništvu. U kovanju poučnih stihova na prirodoznanstvene teme Kunić

14 Usp. »Capitoli dell'Abate Giulio Cesare Cordara sulla parrucca del Padre Ruggiero Boschovik. Raimundi Cunichii Ragusini versio.«, pp. 9, 11, 13, 21, 27, 29, 33, 35, 37, 39, 41, 43, 45. Na navedenim neparnim stranicama ima manje Cordarinih talijanskih stihova nego na odgovarajućim parnim stranicama Kunićevih latinskih stihova.

15 Raymundus Cunichius, »Operis ratio« u: *Homeri Ilias Latinis versibus expressa a Raymundo Cunichio* (Romae: Excudebat Joannes Zempel, 1776), pp. XVII-XLIV, na p. XXI.

16 »Capitoli dell'Abate Giulio Cesare Cordara sulla parrucca del Padre Ruggiero Boschovik. Raimundi Cunichii Ragusini versio.«, p. 10.

17 »Capitoli dell'Abate Giulio Cesare Cordara sulla parrucca del Padre Ruggiero Boschovik. Raimundi Cunichii Ragusini versio.«, p. 20, 28.

je u neposrednoj blizini imao dva pjesnička uzora iz rodne dubrovačke sredine: Staya i Boškovića. Dok je Boškovićeve stihove mogao čuti na akademijama u Rimskom kolegiju, Stayer je stihove o Descartesovoj i Newtonovoj filozofiji prirode, prepune astronomskih motiva, čitao u izdanjima objavljenim od 1744. do 1755. godine.

Zbog oblikovanja zasebnih epizoda i zbog nagnuća prema didaktičkom pjesništvu na prirodnoznanstvene teme, Kunićeve tri elegije *De ficta coma P. [atris] Rogerii Boscovichii* prije su pjesničko djelo nastalo prema zadanoj fabuli nego strogi prepjev Cordarine *bernesce*. One pripadaju onom dijelu Kunićeva pjesničkog opusa koji je Rafo Radelja u najpotpunijem rukopisnom zborniku Kunićeve poezije nazvao *Versiones ex Italico (Prijevodi s talijanskoga)*.¹⁸ Prepjevi Cordarinih *capitola* nisu jedini Kunićevi prepjevi šaljivih stihova s talijanskoga. Kunić je, primjerice, na latinski prepjevao i berneskne sonete Francesca Marije Zanottija, uglednog tajnika bolonjske akademije.

Elegija uz Boškovićev povratak u Rim 1763. godine

Glas o Boškovićevu povratku u Rim, što se zbio u studenome 1763. godine nakon više od četiri godine putovanja diljem Europe, potaknuo je Kunića da spjeva elegiju *Rogero Boscovichio Societatis Jesu Romam redeunte (Isusovcu Ruđeru Boškoviću na povratku u Rim)*, koja je doživjela više izdanja. Evo, u kronološkom poretku, bibliografskih podataka o pet izdanja koje sam imao prilike sâm ogledati:

1. *Rogero Boscovichio Soc. [ietatis] Jesu Romam redeunte elegia Raymundi Cunichii ex ead. [em] Soc. [ietate]* (Vindobonae: Typis Joannis Thomae Trattner, Caes. reg. Apost. Maj. Aulae Typ. et Bibliopolae, 1763), ff. 1-4; »Editor lectori.«, ff. 2r-2v.

2. »Rogero Josepho Boscovich Soc. [ietatis] Jesu inter Arcades Numenio Anigrèo ex longis Itineribus reduci.«, u: Raymundus Cunich Soc. [ietatis] Jesu Ragusinus inter Arcades Perelaus Megarides, »[Elegiae]«, u: *Arcadum carmina. Pars tertia* (Romae: Ex Typographia Josephi & Philippi de Rubeis apud Pantheon in Via Seminarii Romani, 1768), pp. 200-217, na pp. 207-210.

3. »Rogero Boscovichio Romam redeunte. Elegia II.«, pp. 112-116, u: »Raymundi Cunich

¹⁸ Arhiv Male braće, Dubrovnik, rkp. 1156/2, fasc. 39-42. Cordarin izvornik i Kunićev prepjev *De ficta coma P. Rogerii Boscovichii Londini agentis. Elegiae Raymundi Cunichii* prepisao je ovdje Radelja iz izdanja koje je Mauro Boni objelodanio 1805. godine, kako je zaključiti po bilješki s predzadnje stranice Radeljina prijepisa, koja je u cijelosti prepisana iz Bonijeva izdanja. Vidi bilj. 6! Usp. Joachimus Tosius, *De vita R. Cunichii commentariolum* (Romae, 1795), p. XVI; »CUNICH RAIMONDO«, u: Simeone Gliubich, *Dizionario biografico degli uomini illustri della Dalmazia* (Vienna: Rod. Lechner Librajo dell' I. R. Università; Zara: Battara e Abelich Libraj, 1856; pretisak: Bologna: Arnaldo Forni editore, 1974), pp. 92-94, na pp. 93-94; »Scrisse ... la traduzione d'alcuni capitoli del P. Cordara sulla Parrucca di Ruggiero Boscovich, e di altre bernesche poesie del celebre Franc. [esco] Zanotti.«; Željko Puratić, »O nekim neobjavljenim radovima Rajmunda Kunića«, *Živa antika* 13-14 (1964), pp. 227-234, o Kunićevim prijevodima s talijanskoga na p. 229; Pavle Knezović, »Rajmond Kunić pjesnik i prevodilac«, u: *Isusovci u Hrvata* (Zagreb: Filozofsko-teološki institut Družbe Isusove; Beč: Hrvatski povijesni institut, 1992), pp. 345-355, na p. 355: »S talijanskog je prenio sedam Zanottijevih i jedan Durantijev sonet, jednu elegiju pape Klementa XIII. i prvih osamnaest strofa iz Tassova epa *La Gerusalemme liberata*.« Primjetiti je da ni Puratić ni Knezović ne spominju Kunićev prepjev Cordarinih stihova prema zaprema svežnjice 39-42 u rkp. 1156/2.

Ragusini e Soc.[ietate] Jesu *ELEGIAE*«, pp. 104-160, u: »Raymundi Cunich in Gregoriano Soc. Jesu Athenaeo poetices professoris elegiae XIV. stylo Catulliano hactenus ineditae. Ad nobilem iuventutem Polonam edente Crisauro Philomuso Arcadiae pastore.«, pp. 95-160, u: *Poetarum elegiographorum par nobile / Simon Simonides Leopoliensis magni Jo: Zamoscii à secretis / Raymundus Cunich Ragusinus in Rom:[ano] Soc.[ietatis] J.[esu] Athenaeo Eloq.[uentiae] Professor nobili iuventuti Polonae propositi in exemplum quibus praefixa est dissertatio Crisauri Philomusi De vera Carminis Elegiaci natura & optima constitutione.* (Varsaviae: In Typographia Mizleriana, 1771).

4. »ELEGIA V. / Rogero Boscovichio Romam redeunte.«, u: »Raymundi Cunichii e Societate Jesu carmina.«, u: *Carmina recentiorum poetarum VII. e Societate Jesu idest Julii Caesaris Cordarae, Raymundi Cunichii, Bernardi Zamagnae, Alphonsi Nicolai, Rogerii Boscovichii, Bartholomaei Boscovichii, & Joannis Baptistae Roberti.* (Cremonae: Ex Typographia Ricchiniana, 1772), pp. 25-85, na pp. 53-57.

5. »ELEGIA VII: Rogero Boscovichio Romam redeunte.«, u: »Raymundi Cunichii elegiae.«, u: *Collectio poetarum elegiacorum stylo, et sapore Catulliano scribentium cum gemina de eodem diatribe. Quibus ad finem mantissae loco subjecta est sylloge idylliorum, et epigrammatum ex eisdem scriptoribus selecta.* Collegit, castigavit, praefatus est, suas accessiones ineditas addidit Carolus Michaeler Bibliothecae Universitatis Vindobonensis Custos Caesareus Regius. (Vindobonae: Typis Josephi nob. de Kurzbeke, Aulae Typographi, et Bibliopolae, 1784), pp. 265-354, na pp. 309-314.

Kunićeva elegija *Rogero Boscovichio Romam redeunte* doživjela je prvotisak 1763. godine u obliku samostalnog izdanja carskog tiskara Trattnera u Beču (sl. 2). Za razliku od prepjeva Cordarine *bernesce*, Kunić je svoju elegiju prigodnicu uspio tiskati iste godine kad ju je i sastavio, ali daleko od mjesta susreta s glasovitim profesorom Boškovićem. Iste je godine, kako je zabilježio vrsni isusovački bibliograf Sommervogel,¹⁹ objavljena i u Trnavi u tiskari tamošnjega isusovačkog kolegija. Treći je put tiskana nakon pet godina u trećem »dijelu« zbornika latinske poezije *Arcadam carmina*, koji je povremeno izdavala rimska književna akademija. Pomno birajući stihove koji će ga najbolje predstaviti kao pjesnika latinista u svetom rimskom gaju, Kunić se odlučio za jednu elegiju sakralne tematike i za tri elegije arkadijske tematike, a među njima je druga po redu bila upravo ona o Boškovićevu povratku u Rim. Kunić joj je dopunio naslov *Rogero Josepho Boscovich Soc.[ietatis] Jesu inter Arcades Numenio Anigrèò ex longis Itineribus reduci* kako bi neobaviještena čitatelja upozorio da je i Bošković član rimske Arkadije. Dopuštenje za tisak ove pjesničke zbirke potpisalo je deset pastira in *Collegio Arcadam*, među njima i dvojica Kuniću bliskih pjesnika: Benedikt Stay pod pastirskim imenom *Aretas Epidaurensis* i Giulio Cesare Cordara pod pastirskim imenom *Panemus Cissaeus*.²⁰ I četvrto izdanje, premda je ugledalo svjetlo u Varšavi, tijesno je povezano s rimskom Arkadijom. Kad je apostolski nuncij u Varšavi Angelo Maria Durini, i sam član rimske Arkadije, nakanio 1771. godine pod svojim pastirskim imenom *Crisaurus Philomusus*

¹⁹ »CUNICH, Raymond«, u: Carlos Sommervogel, *Bibliothèque de la Compagnie de Jésus*, t. II (Bruxelles: Oscar Schepens; Paris: Alphonse Picard, 1890), cc. 1727-1733, u c. 1728, n. 4: »Tyrnaviae, Typis Collegii academici Soc. Jesu, 1763, 4°, pp. 12.« Ovo izdanje nisam imao u rukama.

²⁰ *Arcadam carmina. Pars tertia* (Romae: Ex Typographia Josephi & Philippi de Rubeis apud Pantheon in Via Seminarii Romani, 1768), f. [4r].

ROGERO BOSCOVICHIO
 SOC. JESU
 ROMAM REDEUNTE
ELEGIA
 RAYMUNDI CUNICHII
 EX EAD. SOC.

VINDOBONÆ,
 TYPIS JOANNIS THOMÆ TRATTNER,
 CÆS. REG. APOST. MAJ. AULÆ TYP. ET BIBLIOPOLÆ.

M DCC LXIII.

Slika 2. Kunićeva elegija *Rogero Boscovichio Romam redeunte*: naslovnica prvog izdanja.

izdati pjesničku zbirku za mlade poljske plemiće, odabrao je upravo ciklus katulovskih elegija Rajmunda Kunića.²¹ Izdanju je urednik Durini priložio svoj predgovor »Crisaurus Philomusus / Praefatio ad lectorem.« i malu zbirku stihova u Kunićeve čast koja završava elegijom »Crisauri Philomusi elegia ad Raymundum Cunich conscripta Romae.« kao javnim znamenom Durinijeva prijateljstva s Kunićem iz zajedničkih rimskih dana.²² Iz te je Durinijeve pohvalnice dostatno navesti jedan distih:

»Unica sic, *Raymunde*, Tibi fama, unica posthac,
Atque Catullaei gloria Vatis erit.«²³

Premda je urednik na naslovnici zbirke obavijestio poljsko čitateljstvo da Kunićeve elegije bijahu »dosad neizdane« (*hactenus ineditae*), njegov je odabir, koji je sadržavao 14 elegija, 2 epigrama i 1 jedanaesteričku pjesmu Rajmunda Kunića, ipak sadržavao već objavljene stihove. Elegiji koja je nazdravljala Boškovićevu povratku u Rim to je bilo već četvrto izdanje, a elegiji *Ad Myraeum supremum Arcadiae custodem* upravljenoj predstojniku rimske akademije *degli Arcadi* drugo izdanje. Durinijevo izdanje prati još jedna zanimljivost: poslanica *Ad Josephum Dionysium Cribellum epistola* ispjevana u Rimu 20. kolovoza 1756. u čast austrijske carice Marije Terezije uvrštena je među elegije pod naslovom *Ad N. N. Crivellium / De Maria Teresia Hungariae Reginae &c.*, doživjevši u stihovima niz dotjerivanja, opravdano je pretpostaviti, iz Kunićeve pera.²⁴

Peto izdanje elegije *Rogero Boscovichio Romam redeunte* pojavilo se već sljedeće godine, ponovno u antologiji. U kremonskom zborniku sedmorice isusovačkih pjesnika 18. stoljeća bila su zastupljena četiri Dubrovčana: braća Bošković Baro i Ruđer, Kunić i Zamagna, ali je najviše prostora dobio ciklus *Raymundi Cunichii e Societate Jesu Carmina*. Među 16 uvrštenih Kunićevih elegija, od kojih je trinaest upravljeno znamenitim suvremenicima, nalazila se i ona o Boškoviću povratniku u Rim.

Šesto izdanje Kunićeve elegije o Boškoviću, objavljeno 1784. godine u Beču, duguje uredničkom maru i istančanom ukusu Karla Michaelera, carskog knjižničara u knjižnici Bečkoga

21 Da se pod pastirskim imenom *Crisaurus Philomusus* krije Angelo Maria Durini usp. natuknicu: »CUNICH. Raymond«, u: Carlos Sommervogel, *Bibliothèque de la Compagnie de Jésus*, t. II, c. 1729, n. 13; također i rukopisnu bilješku na naslovnici varšavske antologije u primjerku koji je prvotno pripadao znamenitoj poljskoj knjižnici (*Ex Bibliotheca Zamojski*), a sada pripada knjižnici »Bibliotheca Rhacusina« Milana Rešetara u Dubrovniku u sastavu Povijesnog arhiva: »id est, Angeli Durini, Nuntii Apostolici in Varsaviae«.

22 »Ad lectorem Crisauri Philomusi in laudem Raymundi Cunich poesis varia.«, u: *Poetarum elegiographorum par nobile Simon Simonides Leopoliensis magni Jo: Zamoscii à secretis / Raymundus Cunich Ragusinus in Rom: [ano] Soc. [ietatis] J. [esu] Athenaeo Eloq. [uentiae] Professor nobili iuventuti Poloniae propositi in exemplum quibus praefixa est dissertatio Crisauri Philomusi De vera Carminis Elegiaci natura & optima constitutione.* (Varsaviae: In Typographia Mizleriana, 1771), pp. 99-103, na pp. 102-103.

23 »Ad lectorem Crisauri Philomusi in laudem Raymundi Cunich poesis varia.«, p. 103.

24 Usp. »Raymundi Cunich Ragusini e Soc. Jesu, Ad Josephum Dionysium Cribellum epistola.«, u: *Francisco et Mariae Theresiae augustis congratulantur ob scientias, bonasque artes eorum iussu et munificentia Vindobonae restitutas* (Vindobonae: Typis Ioannis Thomae Trattner, Caes. Reg. Maiest. Aulæ Typographi et Bibliopolae, 1756), pp. 64-66; »Ad N. N. Crivellium / De Maria Teresia Hungariae Reginae &c. / Elegia VII.«, u: »Raymundi Cunich Ragusini e Soc. [ietatis] Jesu ELEGIAE«, u: *Poetarum elegiographorum ...* (Varsaviae: In Typographia Mizleriana, 1771), na pp. 128-130.

sveučilišta. Dok je, priređujući izdanje trojice isusovačkih elegičara Zamagne, Kunića i Mazzolarija u Augsburgu 1776. godine, bio odabrao samo pet Kunićevih elegija, tri izvorne i dvije prepjevane iz Grká Kalimaha i Mimnerma,²⁵ u bečkom je izdanju bitno proširio izbor Kunićevih stihova u korist Kunića izvornoga elegičara, zahvaljujući prije svega Johannu Premlechneru koji ga je upozorio na varšavsko, u Beču nepoznato izdanje Kunićevih elegija.²⁶ Bečki ciklus sastavljen od 19 Kunićevih elegija, od toga 17 izvornih, nastao je tako da je Michaeler svom augsburškom odabiru pridodao svih četrnaest elegija objavljenih u varšavskom izdanju, pa tako i prigodnicu spjevanu uz Boškovićev povratak u Rim.

Urednik prvog izdanja Kunićeve elegije upoznao je čitatelja sa sadržajem elegije: »propotovavši Italiju, Francusku, Englesku, Nizozemsku i Njemačku te napustivši Mletke, Bošković je otplovio u Carigrad, gdje se nasmrtno razbolio te je već u javnim glasilima objavljena njegova smrt; ozdravivši, on je preko Trakije i Moldavije otišao u Poljsku; odatle se napokon ovuda [= preko Beča] danas vraća u Italiju; na isti su način poznata njegova astronomska proučavanja i pjesme tiskane više puta i opširan spjev *De Solis ac Lunae defectibus*, prvo objavljen u Londonu i ponovno u Mlecima; ovdje se na sve to upućuje.«²⁷ Kunić je, dakle, uspio naći bečkog izdavača koji će Boškovićev prolazak kroz Beč na putu za Rim popratiti otiskom prigodne Kunićeve elegije.

Višemesečno Boškovićevo bolovanje u Peri, diplomatskoj carigradskoj četvrti, potreslo je Kunića te je na početku elegije pjevao: »Vez svetog prijateljstva tako me cijela svladao da ni bratu jedini brat ne bi mogao biti draži, a često sam zaželio svojom smrću otkupiti mu život.«²⁸ Svoje je osjećaje znao podijeliti s drugim pjesnicima latinistima, primjerice u ovoj elegiji s Gianbattistom Robertijem, istaknutim isusovačkim pjesnikom 18. stoljeća.²⁹ K tomu, prosuđujući Boškovićevo djelo, Kunić je redovito pjevao o Boškoviću astronomu i Boškoviću pjesniku. Takav Kunićev pristup, koji bi Bošković sam zacijelo potpisao, a u kasnijim je ocjenama Boškovićeve djela izostao, očituje se, primjerice, u pentamtru koji spominje muze deklamacije i astronomije:

»Pulchraque Calliope, candida & Uranie;«,

25 »Elegiae V Raymundi Cunichii.«, u: *Zamagnae, Cunichii et Mazzolarii Romanorum elegiae*. Praefixa est dissertatio de stylo Catulliano, quam elucubratus est Carolus Michaeler, Oeniponte professor Caesareus Regius. Accedunt selecta Graecorum idyllia Latine versa. (Augustae Vindelicorum: Sumptibus Ioannis Iacobi Mauracher, 1776), pp. 126-146; sadrži: »Elegia IV Ex Graeco Callimachi versa. In Lavacra Palladis.«, pp. 138-145; »Elegia V Fragmentum Elegiae, de vita hominum, ex graeco Mimnermi versum.«, pp. 145-146.

26 Usp. Karl Michaeler, »Praefatio«, u: *Collectio poetarum elegiacorum stylo, et sapore Catulliano scribentium cum gemina de eodem diatriba*. (Vindobonae: Typis Josephi nob. de Kurzbek, Aulae Typographi, et Bibliopolae, 1784), pp. 34-62, na pp. 40-41: »Debeo eandem [editionem] peramiciae Humanitati Clar. Professoris Hujatis, ac Poëtae suismet luminibus ornatissimi, Johannis Premlechneri, cui ipse Auctor Inclytus Crisaurus Philomusus, vero nomine Eminent. Nunc S. R. E. Cardinalis Angelus Maria Durini, ex Comitibus Modetae, Archiepiscopus Ancyranus, antehac Legatus a Latere, Apostolicusque in Polonia Nuncius praestantissimas suas vigilias, ut audio, isthic commeans dono dederat. ... Accessit & alia variorum carminum sylloge, quae in ipso Angeli Durini nomine apparuerunt;«

27 »Editor lectori.«, u: Raymundus Cunichius, *Rogero Boscovichio Soc. [ietatis] Jesu Romam redeunte elegia* (Vindobonae: Typis Joannis Thomae Trattner, 1763), ff. 2r-2v, na f. 2v. Usp. Željko Marković, *Rude Bošković*, dio drugi (Zagreb: JAZU, 1969), p. 637

28 Cunichius, *Rogero Boscovichio Soc. [ietatis] Jesu Romam redeunte elegia* (Vindobonae, 1763), f. 3r, vv. 4-8.

29 Cunichius, *Rogero Boscovichio Soc. [ietatis] Jesu Romam redeunte elegia*, f. 4r, v. 85.

u heksametru koji Boškovića predstavlja kao vrsna poštovatelja i Apolona i matematike:

»Eximius Phoebi cultor, cultorque mathesis«,

ili u distihu koji Boškovića opisuje kao astronoma koji je zabilježio položaj, izlazak i zalazak zvijezda a onda svoje motriteljske nalaze opjevao kićenim stihovima:

»Astrorum positus, ortusque, obitusque notaret,
Dein caneret cultis omnia carminibus.«³⁰

Prizivajući Boškovićev povratak u Rim, Kunić je pjevao »na katulovski način« (*Catulliano more*), kako je bečki urednik upozorio čitatelja već u prvom izdanju ove Kunićeve elegije.³¹ Dapače, on je tom katulovskom elegijom izazvao laskavu ocjenu o svom pjesničkom umijeću: »Ta je vrsta elegijâ u ova naša vremena najviše u uporabi i na vrlo velikoj je cijeni ako s takvom slobodom pisac spaja stanoviti sklad primjeren tom stilu, eleganciju i biranost latinskog izričaja, odabir stavova, prikladne uzgređice i raznovrsnu obrazovanost; u svemu se tomu ovdje Kunić tako odlikuje da mnogi ponajbolji procjenitelji u tim stvarima zato elegiju prosuđuju kao prvu i najvrsniju među svima u tom rodu suvremenih pisanih spomenika.«³² Je li nepoznati urednik pretjerao s pohvalom Kunićeve pjesničke dobrodošlice Boškoviću? Suosjećanje s teško bolesnim prijateljem kao varijacija na veliku temu prijateljstva, uvođenje grčkih kraljeva (Agamemnon, Tezej, Alkinoj), opis bolesti na smrt, prepoznavanje astronomije i pjesništva kao dvaju tijesno povezanih stvaralačkih zaokupljenosti prijatelja polihistora, »vez zajedničke domovine«, Boškovićevi susreti s europskim narodima (Gali, Britanci, Tračani), poticanje pjesnika Robertija na slatke nagovore, usporedba Boškovića s Odisejem zbog neobična razdoblja skitnje u njegovu životu, ... - sve to u ovoj Kunićevoj elegiji tvori onaj splet uvjeta koji odgovaraju odredbi elegije uzorno spjevane »na katulovski način«. Klasični će filolozi naslutiti i druge utjecaje u Kunićevu pjevanju. Opis Boškovićeve noćnog rada pri kraju Kunićeve elegije, upozorio je Knezović, »izgleda kao blijeđa reminiscencija Vergilijevog opisa Eneinog bdijenja (Ae. 10.215ss)«. ³³

30 Cunichius, *Rogero Boscovichio Soc.[ietatis] Jesu Romam redeunte elegia*, f. 3v, vv. 40, 47, 43-44.

31 »Editor lectori.«, u: Raymundus Cunichius, *Rogero Boscovichio Soc.[ietatis] Jesu Romam redeunte elegia* (Vindobonae: Typis Joannis Thomae Trattner, 1763), ff. 2r-2v, na f. 2r

32 »Editor lectori.«, ff. 2r-2v: »atque id elegiarum genus per haec nostra tempora in Italia est maximo in usu, ac probatur summopere; si cum ejusmodi licentia harmoniam quandam ei stylo peculiarem, Latini sermonis elegantiam, ac nitorem, sententiarum delectum, & opportunas digressiones, ac variam eruditionem conjungat scriptor, in quibus omnibus hic ita excellit Cunichius, ut haec a plurimis optimis sane harum rerum iudicibus inter omnium prima, ac praeclarissima eo in genere recentiorum monumenta censeatur.«

33 Pavle Knezović, »Tragovi Vergilijevog stvaralaštva u Kunićevim elegijama«, *Živa antika* 33 (1983), pp. 201-214, na p. 211.

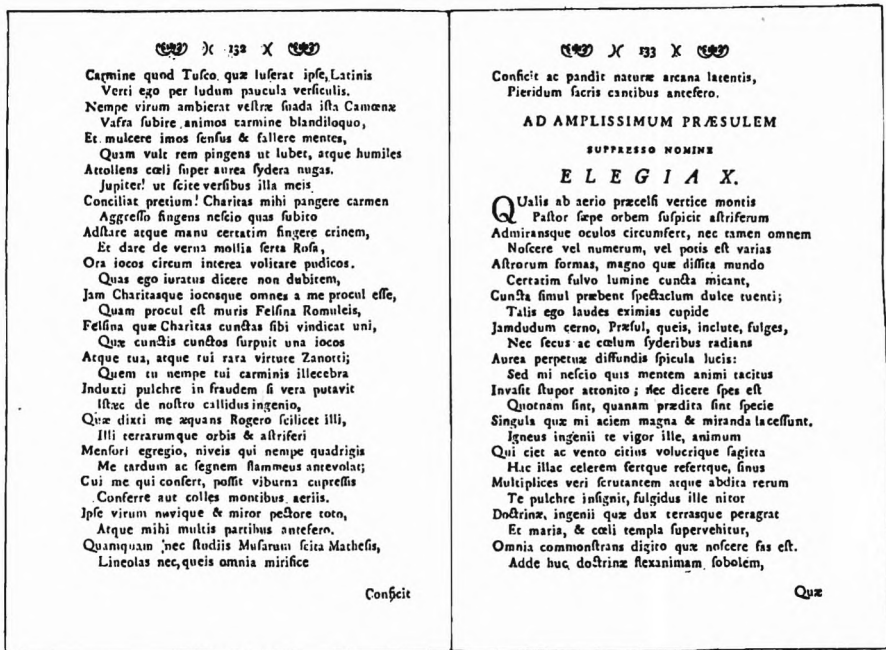
Dvije Kunićeve elegije o Boškoviću, astronomu i pjesniku

Pristup Boškovićevu djelu, u kojem je ravnopravno prikazivao Boškovića znanstvenika i Boškovića pjesnika, Kunić nije primijenio samo u elegiji *Rogero Boscovichio Romam redeunte*, nego u još dvjema kraćim elegijama. Kao što se u elegiji uz Boškovićev povratak u Rim 1763. godine obratio pjesniku isusovcu Gianbattisti Robertiju, tako je i u elegiji koju je upravio Robertiju pjevao o dvojici polihistora 18. stoljeća: Francescu Mariji Zanottiju i Ruđeru Boškoviću. Elegija *Ad Joannem Baptistam Robertum S.J. (Isusovcu Gianbattisti Robertiju)* triput je, u razmjerno kratkom razdoblju od 1771. do 1784. godine, bila uvrštena u cikluse Kunićevih elegija tiskane u Varšavi, Cremoni i Beču (sl. 3).³⁴ Njezin je završetak u potpunosti posvećen opisu Boškovićeve znanstvenog rada u geodeziji, praktičnoj astronomiji, matematici i prirodnoj filozofiji:

»Quae dixi me aequans Rogero scilicet illi,
 Illi terrarumque orbis & astriferi
 Mensori egregio, niveis qui nempe quadrigis
 Me tardum ac segnem flammeus antevolat;
 Cui me qui confert, possit viburna cupressis
 Conferre aut colles montibus aeriis.
 Ipse virum novique & miror pectore toto,
 Atque mihi multis partibus antefero.
 Quamquam nec studiis Musarum scita Mathesis,
 Lineolas nec, queis omnia mirifice
 Conficit ac pandit naturae arcana latentis,
 Pieridum sacris cantibus antefero.«³⁵

34 »Ad Joannem Baptistam Robertum S.J. Elegia IX.«, u: *Poetarum elegiographorum par nobile Simon Simonides Leopoliensis magni Jo: Zamoscii à secretis / Raymundus Cunich Ragusinus in Rom: [ano] Soc. [ietatis] J. [esu] Athenaeo Eloq. [uentiae] Professori nobili inventuti Polonae propositi in exemplum quibus praefixa est dissertatio Crisauri Philomusi De vera Carminis Elegiaci natura & optima constitutione.* (Varsaviae: In Typographia Mizleriana, 1771), pp. 131-133, o Boškoviću na pp. 132-133; »Elegia XII. Ad Joannem Baptistam Robertum e Societate Jesu.«, u: »Raymundi Cunichii e Societate Jesu carmina.«, u: *Carmina recentiorum poetarum VII. e Societate Jesu idest Julii Caesaris Cordarae, Raymundi Cunichii, Bernardi Zamagnae, Alphonsi Nicolai, Rogerii Boscovichii, Bartholomaei Boscovichii, & Joannis Baptistae Roberti.* (Cremonae: Ex Typographia Ricchiniana, 1772), pp. 25-85, na pp. 72-73; o Boškoviću na p. 73; »ELEGIA XIV: Ad Johannem Baptistam Robertum e Societate Jesu.«, u: »Raymundi Cunichii elegiae.«, u: *Collectio poetarum elegiacorum stylo, et sapore Catulliano scribentium cum gemina de eodem diatriba. Quibus ad finem mantissae loco subjecta est sylloge idylliorum, et epigrammatum ex eisdem scriptoribus selecta.* Collegit, castigavit, praefatus est, suas accessiones ineditas addidit Carolus Michaeler Bibliothecae Universitatis Vindobonensis Custos Caesareus Regius. (Vindobonae: Typis Josephi nob. de Kurzbek, Aulae Typographi, et Bibliopolae, 1784), pp. 265-354, na pp. 334-335, o Boškoviću na p. 335.

35 »Ad Joannem Baptistam Robertum S.J. Elegia IX.« (Varsaviae, 1771), pp. 131-133, na pp. 132-133, vv. 27-38.

Slika 3. Kunićeva elegija *Ad Joannem Baptistam Robertum S.J.* sa završnim stihovima o Boškoviću znanstveniku: prvo izdanje. Kunić, *Elegiæ* (Varsaviae: In Typographia Mizleriana, 1771), pp. 132-133.

Pun udivljenja, Kunić je Boškovića opjevao kao »vrnog mjernika zemaljskog i nebeskog kruga«, a to znači kao geodeta i astronoma, da bi ga u završnom distihu elegije prikazao kao onoga koji »otkriva tajne nevidljive prirode« (*pandit naturæ arcana latentis*), ciljajući očigledno na njegova prirodnofilozofska razmatranja u području koje ne potpada pod moć ljudskih osjetila i, osobito, na njegov domišljaj o točkama tvari.

Kunićeva pak elegija *Ad amicum*, upućena, kako je Pavle Knezović prvi procijenio, »bez sumnje Ruđeru Boškoviću«, nikad dosad nije tiskana, a sačuvana je u rukopisnoj zbirci *Elegiæ* u prijepisu Rafa Radelje (sl. 4).³⁶ Upravljen je »prijatelju« koji je istodobno i astronom i pjesnik, sposoban da svoje astronomske spoznaje iskaže »neobičnim pjesmama« (*insolitis carminibus*), ali oklijeva u tom poslu. Zato i pobudni imperativi na kraju elegije: *aude, cane, pande*. U posljednjem distihu Kunić izravno potiče prijatelja da, nakon što je motrio Sunce i zvijezde, opjeva njihovo kretanje u »neobičnim pjesmama«:

³⁶ Arhiv Male braće, Dubrovnik, rkp. 1156/2, fasc. 31, p. 28. Usp. Pavle Knezović, »Elegije Rajmunda Kunića«, *Anali Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku* 34 (1996), pp. 103-119, na p. 112.

»Hosce cane, et Terris arcana recondita pande:

Personet insolitis aethera carminibus.«

»Pjevaj o njima, zemljama skrivene tajne razglasi,

Neka se zaori zrak na tvoj neobičan pjev.«³⁷

U tom prijatelju, kako je već zaključio Pavle Knezović, valja prepoznati Ruđera Boškovića, astronoma i didaktičkog pjesnika. U krugu Kunićevih prijatelja jedini je Bošković, i to 1758. godine, izrijeком sebe nazvao »svećenikom Apolona i Uranije« (*Phoebi, Uraniaequae sacerdos*)³⁸ i desetljećima, od svojih studentskih dana do 1760. godine, povremeno radio na poučnom spjevu s astronomskom tematikom, spjevu kojega je i objavio prvi put u Londonu pod naslovom *De Solis ac Lunae defectibus*. Nije isključeno da je Kunić upravo elegijom *Ad amicum* poticao Boškovića da objavi spjev o pomrčinama Sunca i Mjeseca.

Napokon, valja uočiti da Kunićeve elegije *Ad Joannem Baptistam Robertum S.J.* i *Ad amicum* završavaju istim motivom. Kao što je pri kraju elegije upravljene Robertiju izrijeком pjevao o Boškoviću kao onom koji »otkriva tajne nevidljive prirode« (*pandit naturae arcana latentis*), tako je Kunić i u završnom distihu elegije upravljene »prijatelju« prikazao adresata kao onoga koji uspijeva »otkriti tajne« (*pandere arcana*). Taj paralelizam dodatno osnažuje zaključak da je Bošković adresat Kunićeve elegije *Ad amicum*.

Epigrami na boškovićevske teme

Rajmund Kunić bio je vrstan majstor u sastavljanju epigrama. Oni su, usporede li se s elegijama, prošli neizvjesniji put do čitatelja. Dok su elegije, ponekad i devetnaest njih, još za Kunićeva života pronašle svoje izdavače u Beču, Rimu, Varšavi, Cremoni i Augsburgu, epigrami su tek nakon Kunićeve smrti dobili dva požrtvovna urednika: u Parmi Kunićeva prijatelja i poštovatelja Giuseppea Marottija, a u Dubrovniku prepisivača i antologičara Rafa Radelju. Među 3611 epigrama koje je, ispisane često nerazgovjetnim pjesnikovim rukopisom, s Kunićevih listića prepisao, naslovio i rasporedio u devet ciklusa Rafo Radelja,³⁹ a danas se čuvaju u Arhivu Male braće u rukopisu br. 1156, ima i onih koji su spjevani na boškovićevske teme. Takvih epigrama, začudo, nema u Marottijevoj zbirci Kunićevih epigrama,⁴⁰ a u zbirci koju je

37 L. c., vv 19-20. Kunićev završni distih u elegiji *Ad amicum* s latinskoga prepjevao Ivica Martinović.

38 Rogerius Josephus Boscovich, *In nuptiis Joannis Corrarii, et Andrianae Pisauriae e nobilissimis Venetae Reipublicae senatoriis familiis* (Romae: Ex Typographia Palladis, 1758), v 15. Usp. Ivica Martinović, »Epigrami Rudera Boškovića«, *Dubrovnik* n.s. 4 (1993), br. 3, pp. 93-120, na p. 103.

39 Usp. opis rkp. 1156 u Arhivu Male braće: Željko Puratić, »O nekim neobjavljenim radovima Rajmunda Kunića«, *Živa antika* 13-14 (1964), pp. 227-234, o epigramima na p. 233.

40 *Raymundi Cunichii Ragusini epigrammatum libri quinque. Accedit endecasyllaborum libellus* (Parmae: Ex Publico Typographeo, 1803). Marotti je u svoju zbirku Kunićevih epigrama unio stihove o jednom drugom Dubrovčaninu kao vrsnom pjesniku i filozofu - Benediktu Stayu. Ciklus »Encomiastica« sadržavao je tri epigrama o Stayu: »De Benedicto Stay Poeta et Philosopho praestantissimo«, ep. 3, p. 34; distih »Subscriptum imagini Benedicti Stay«, ep. 39, p. 46; »De Stayo aegrotante«, ep. 49, p. 50.

28.

ad Amicum

Elegia XXV.

Certa licet, nomen, laurosq; , et cetera statim
 Iam meruere tuae, praemia Pierides;
 Aude aliquid majus tamen, et nova carmina, fingens
 In tota vivas nobilis historia.
 Iam nunc velifera tumidum mare finde canina,
 Et subito aegrovae carbasa tende. Notis.
 Lustra urbes, oras, gentes, populosque, aciesque,
 Nunc aude, heros ducere in arma manus;
 Caesaris arma canq; , et tristi turbata tumultu.
 Bella, et magnanimum fortia facta Ducum;
 Dardanidum pugnas, et praelia, gesta tot ansis,
 Et Danaum tantis Pergama victa dolis,
 Neva modo arma Jovis memora, Coeloque minantem
 Caenum, et Phlegreis Bromadonta jugis.
 Et postquam bello, eversas memoraris et urbes,
 Praeliaque Dacidi, Dardaniique Ducis,
 Praepetibus pennis aude te credere Caelo,
 Phaebeos videas, sive eosque motus;
 Hosce cane, et Terris arcana recondita pande:
 Personet insolitis aethera carminibus.

Slika 4. Kunićeva elegija *Ad amicum*: prijepis Rafa Radelje. Kunić, *Elegiae*, u: AMB Dubrovnik, rkp. 1156/2, fasc. 31, p. 28.

za tisak priredio Rafo Radelja i tiskao dubrovački tiskar Antonio Martecchini 1827. godine ima ih šest i uvršteni su u cikluse *Votiva*, *Encomiastica* i *Sepulcralia et lugubria*, kako je to uočio još Franjo Maixner:⁴¹

Liber secundus. *Epigrammata votiva*

1. Pro Rogerio Boscovichio, quum e gravi ulcere, quo affectus diu fuerat, convaluisset. (Za Ruđera Boškovića koji je ozdravio od teške rane od koje je dugo bolovao.)

I: Qui vulnus, Rogere, tibi tetrum bastulit, ac te

Liber quartus. *Epigrammata encomiastica*

11. Ad Benedictum Stayum de Rogerio Boscovichio a gravi morbo valente. (Benediktu Stayu o Ruđeru Boškoviću na oporavku od teške bolesti.)

I: Aeger perdiderat luctu Rogerius ambos,

12. Rogerio Boscovichio iterum Roma discedenti. (Ruđeru Boškoviću na ponovnom odlasku iz Rima.)

I: Cur te iterum reducem conspexi, magne Rogeri,

13. De coma Rogerii Boscovichii a se Latinis versibus expressa ex Italicis Julii Caesaris Cordarae. (O vlasulji Ruđera Boškovića opjevanoj u mojim latinskim stihovima prema talijanskim stihovima Giulia Cesarea Cordare.)

I: Ne coma, Rogeri, Thusco quam carmine laudat

Liber octavus. *Epigrammata sepulcralia, et lugubria*

1. Ad Lucam Sorgium Ragusinum qui Poëtam rogaverat, ut in parentalibus Rog. Boscovichii aliquid scriberet. (Lukši Sorkočeviću Dubrovčaninu koji je pjesnika zamolio da nešto napiše u spomen Ruđera Boškovića.)

I: Supremum volui Rogero solvere munus

4. Ad Benedictum Stayum, graviter aegrotante Rogerio Boscovichio. (Benediktu Stayu, kad je Ruđer Bošković teško bolovao.)

I: Rogerum lethi versari limine in ipso

Epigrami posvećeni Boškoviću dijele sudbinu ostalih Kunićevih epigrama. Kako je izgledao put od Kunićeva autografa do knjige koja je objelodanjena 1827. godine uredničkim zalaganjem Rafa Radelje? Prema rekonstrukciji koju je, ogledavši rukopise Kunićevih djela u Arhivu Male

41 *Raymundi Cunichii Ragusini epigrammata nunc primum in lucem edita*. (Ragusii: Typis Antonii Martecchini, 1827), pp. 21, 71, 71, 72, 275, 276. Usp. Franjo Maixner, »Život i rad Rajmunda Kunića«, *Rad JAZU* 96 (1889), pp. 110-166, na p. 135, 141, 144, 154.

braće, s puno opreza predložio Željko Puratić,⁴² »red skupljanja i sređivanja Kunićevih djela u rukopisima Male braće u Dubrovniku« sastojao bi se od četiri koraka:

1. započinjao bi s Kunićevim listićima u nizu rukopisâ rkp. 984-1004;

2. nastavljao bi se u rukopisima 118 i 119 koji su naslovljeni *Epigrammi ritrovati presso la Signora Maria Pezzelli senza titoli* i *Epigrammi ritrovati presso la Signora Maria Pezzelli con i titoli* a potječu iz ostavštine Kunićeve Lyde,⁴³ te u rukopisu koji je, ispisujući iz Kunićevih autografskih bilježaka, za boravka u Rimu 1807. godine izradio marni franjevac i skupljač hrvatske kulturne baštine Antun Agić, naslovivši ga *Quisquiliae Cunichianae*, a danas se nalazi u rkp. 244 u Arhivu Male braće;⁴⁴

3. zatim bi urodio nedostatno istraženim rkp. 594, koji sadrži Kunićevu zbirku epigrama naslovljenu »R. Cunichii epigrammata temere collecta«, popraćenu rukopisnim intervencijama Rafa Radelje;⁴⁵

4. a završavao bi s rkp. 1156, koji je na temelju neumornog i pomnog rada Rafa Radelje postao najpotpunijim rukopisom Kunićeva pjesničkog djela.

Ovdje pak želim upozoriti da Radeljin urednički postupak dodatno osvjetljava rukopis dvaju Kunićevih epigramskih ciklusa, rukopis koji je s oznakom rkp. 610 pripadao knjižnici don Luke Pavlovića, potom ga je, zajedno s drugim rukopisima, na dražbi 1889. godine otkupio Dr. Mato Gracić, da bi 1948. godine bio među rukopisima koji su »konfiskovani, nađeni u knjižnici prigodom konfiskacije, predani iste g. 1948. od narodne vlasti Državnom arhivu u Dubrovniku«, gdje je danas označen kao rkp. 68 u Rukopisnoj ostavštini don Luke Pavlovića.⁴⁶ Treba ga, sukladno njegovu sadržaju, nasloviti *Epigrammata encomiastica et satyrica*, premda je u sadašnjem nalazištu naslovljen *Enconicastica* [sic!], dakle tako da upozorava samo na ciklus pohvalnih epigrama, uz to s istom pogreškom koja se potkrala u katalogu zbirke tiskanom nakon Pavlovićeve smrti da bi poslužio za dražbu. Rukopis potječe od Rafa Radelje, kako je zaključiti po prepoznatljivoj kaligrafiji (sl. 5). Za taj je rukopis, a pod naslovom »Encomiastica«, Radelja odabrao 377 epigrama, premda ih je za rkp. 1156, a to znači i za *Opera omnia*, uspio prikupiti 412, a za tiskano izdanje odabrao ih tek 248. Pritom je u ovu opsežniju, a rukopisnu inačicu zbirke pohvalnih epigrama uvrstio četiri epigrama na boškovićevske teme. Vrijedi zabilježiti osnovne podatke za te epigrame kako bi ih se moglo usporediti s njihovom tiskanom inačicom:

2. »Rogerio Boscovichio Roma discedenti / Cunichius.«, f. 2r.

Taj je epigram u tiskanom izdanju postao ep. 12 u ciklusu *Encomiastica*, a pritom mu je naslov izmijenjen u »Rogerio Boscovichio iterum Roma discedenti.« U stihovima nema razlike.

42 Željko Puratić, »Kako je dubrovački kanonik Rafo Radelja početkom XIX stoljeća pripremao izdanje djela Rajmunda Kunića (Prilog za proučavanje opusa Rajmunda Kunića)«, *Živa antika* 20 (1970), pp. 215-218, na p. 217

43 Mijo Brlek, *Rukopisi knjižnice Male braće u Dubrovniku*, knjiga I. (Zagreb: JAZU, 1952), pp. 114-115.

44 Brlek, *Rukopisi knjižnice Male braće u Dubrovniku*, p. 245.

45 Puratić, »Kako je dubrovački kanonik Rafo Radelja početkom XIX stoljeća pripremao izdanje djela Rajmunda Kunića«, *Živa antika* 20 (1970), p. 217.

46 Usp. *Catalogo dei libri rari, manoscritti e membranacei, appartenenti alla biblioteca relitta da D.^o Luca Paulović* (Ragusa: Alle spese della massa ereditaria, 1889), p. 5, n. 610: »Cunich R. Enconicastica [sic!] 1 v. ms. 4° leg. ... 3.-«. Usp. isti zapis uz oznaku 68 u internom katalogu rukopisne ostavštine don Luke Pavlovića u Povijesnom arhivu u Dubrovniku: »Rukopisi knjižnice nekoć don Luke Pavlovića ... «, p. 3.

4. »Ad Benedictum Stayum. / Pro recuperata valetudine / Rogerii Boscovichii.«, f. 2v.

Taj je epigram u tiskanom izdanju postao ep. 11. Nakon četvrtog distiha Radelja je u rukopisu pridadao peti:

» = alibi additum =

Vel duo, vel melior debet quo munere fungi,

Cur solus fungor munere deterior?«,

te je taj peti distih uvrstio u knjigu. Obraćanje Stayu u četvrtom stihu epigrama, zabilježeno u rukopisu kao »Stayade«, u knjizi je postalo »Staiade«.

6. »De Coma Rogerii Boscovichii, / a se Latinis versibus expressa ex Italicis / Julii Caesaris Cordarae.«, f. 3r.

Taj je epigram u tiskanom izdanju postao ep. 13 u istom ciklusu pohvalnih epigrama, zadržavši isti naslov. U stihovima jedinu je razliku uočiti u drukčijoj grafiji vlastitih imena i interpunkciji, primjerice u prvom stihu epigrama:

»Ne coma Rotgeri Tusco quam carmine laudat«.

Istodobno je primjetiti da deveti stih ovog epigrama u inačici iz rkp. 1156 započinje riječju »Saepe« umjesto »Ipse«, a to znači da rkp. 1156 očituje više razlika prema knjigotisku negoli rkp. 68 iz rukopisne ostavštine don Luke Pavlovića.

241. »Ad Comitem Lucam Sorgium Ragusinum / rogantem, ut in Rogerii Boscovichii Parentalibus / aliquid scriberet.«, ff. 49r-49v.

Taj je epigram u tiskanom izdanju postao ep. 1 u ciklusu *Sepulcralia, et lugubria*, s izmijenjenim naslovom »Ad Lucam Sorgium Ragusinum qui Poëtam rogaverat, ut in parentalibus Rog. Boscovichii aliquid scriberet.« te s promjenama u interpunkciji.

Kako protumačiti ove razlike između rkp. 68 i tiskanog izbora pohvalnih epigrama? Svjestan neujednačenosti u kakvoći Kunićevih epigrama, Radelja je u predgovoru »L'Editore al Lettore« već pripremljenog rukopisa *Raymundi Cunichii carmina* svjedočio ovako: »Dobro sam predviđao ja ovu nepriliku [s nejednakom vrijednosti Kunićevih stihova] pa sam bio pomislio izbjeći je tako da odaberem i objavim najblistavije stihove a u tami ostavim manje vrijedne. Ali je navaljivanje Kunićevih obožavatelja u nastojanju da ne budu prikraćeni ni za jedan uradak njegova pera bilo takvo da sam na kraju morao popustiti njihovim pritiscima i udovoljiti im.«⁴⁷ Pa ipak, Radelja nije objelodanio Kunićevo pjesničko djelo u cijelosti, nego odabir iz užeg izbora kakav nam se, bar što se tiče pohvalnih i satiričnih epigrama, očuvao u rkp. 68 iz rukopisne ostavštine don Luke Pavlovića. Taj Radeljin prijepis, nezabilježen u dosadašnjim proukama Kunićeva djela, neprijeporno nam potvrđuje kako Radelja, pripremajući antologijsko

47 [Rafo Radelja], »L'Editore al Lettore«, u: *Raymundi Cunichii carmina*, AMB, rkp. 594, ff. 2r-4r, na f. 3r: »Io ben prevedeva questo inconveniente, ed avrei pensato ad evitando collo scegliere e pubblicare i più brillanti, ed abbandonare all'oscurità i meno pregevoli. Ma tale è stata l'insistenza degli ammiratori del Cunich nel procurare di non rimaner defraudati di cosa alcuna uscita dalla sua penna, che vi dovette cedere alla fine alle loro premure e contentarli.« Usp. Puratić. »Kako je dubrovački kanonik Rafo Radelja početkom XIX stoljeća pripremao izdanje djela Rajmunda Kunića«, p. 216.

At Senus, et formam pauper tulit. Orphite, Gallam
 Quæri Octavianus? (ante. mili.) eximies.

240.

Ad Coleam, putantem omnes esse bonos.
 Ene tibi similem nullum non veris, Coleam;
 Ut vocat. es; credit, quemlibet esse bonum.
 Ergo vir innocuus, fratris vir. nescius omnis
 Cuius fraudes, Damnaque. perpetueris.
 At tu crede bonum, quantum vis quemque; caveto
 Sed, tibi na. noceat, si velit, esse, malus.

241.

Ad Com^{no} Lucam, Sorgium, Ragus^{no}
 rogantem, ut in Sogeni Boscovichii
 Parentalibus aliquid scriberet.
 Numquam volui Sogero solvere minus,
 Junerion tristes Carmen ad. exequias,
 Ingeniumque ingens; clara et laudare reperta,
 Et vitam, moros dicere et easimios;
 Nec potui, Cari admonitu meus agra Sodalis
 Transgitter; haud voces; haud debeant numeri:
 Ina fœdit mæror. lucæ præcordia; manant
 Penque genas largas, perque. cinum laexime.
 Has patria prosum, dulci has persolvere tinnico,
 Has tibi, qui. mer. urges, indyte. Sorgicides.
 Euom. Libell: 7^{mus}

Slika 5. Kunićev epigram Ad Comitem Lucam Sorgium Ragusinum ...: prijepis Rada Radelje. Kunić, Epigrammata encomiastica et satyrica, u: PAD, Rukopisna ostavština don Luke Pavlovića, rkp. 68, f. 49r.

izdanje Kunićevih epigrama iz 1827. godine, nije izostavio ni jedan epigram upućen ili posvećen Boškoviću, ali je jamačno nakon toga prijepisa mijenjao poredak epigrama u ciklusu, prebacivao epigrame iz jednoga u drugi ciklus primjereniji njegovoj tematici, mijenjao im naslove, odlučivao hoće li pridodati završni distih ako su se inačice epigrama razlikovale u toj prevažnoj sastavnici svakog epigrama, dotjerivao ili ujednačavao grafije vlastitih imena i interpunkciju za tiskano izdanje svoje antologije Kunićeva epigramskog stvaralaštva. Uz to, dok je u rkp. 68 na početku ciklusa »Encomiastica« odmah iza uvodnoga epigrama »De laudibus Ragusae Patriae suae« uslijedio niz epigrama o Boškoviću, dotle je u Radeljinoj knjizi epigram u pohvalu Dubrovniku ostao na prvom mjestu, ali se iza njega prvo nalazio skup epigrama o Stayu, pa tek onda o Boškoviću i napokon o Zamagni, što napućuje da je nakon stanovita promišljanja Radelja Kunićeve epigrame posvećene Stayu smatrao značajnijim od onih što su spominjali Boškovića i da je, zahvaljujući i odsječku vremena koji je protekao od njihove smrti, poretom epigrama izrazio svoj stav prema trolistu dubrovačkih latinista Stay - Bošković - Zamagna.

U skupini Kunićevih epigrama koji su se ticali Boškovića pretežu žalobni stihovi. Tri su epigrama spjevana »u bolest« ili »za ozdravljenje« Ruđera Boškovića. Jednoga je Kunić spjevao Boškoviću »u spomen« (*in parentalibus*), i to na nagovor Lukše Sorkočevića, člana obitelji s kojom je Bošković bio tijesno povezan i koju je odredio za skrbnika svoje ostavštine. Upravo je taj epigram, naslovljen »Ad Lucam Antonii de Sorgo rogantem, ut in Rogerii Boscovichii parentalibus aliquid scriberet.«, u Dubrovniku prvi put tiskan 1811. godine, i to unutar korica antologije dubrovačkih pjesnika latinista koju je uz svoje odabrane pjesme priredio i izdao Urban Appendini.⁴⁸ Učeni, u hrvatsku kulturu ugniježdeni pijarist odabrao je Kunićev žalobni epigram kako bi njime, zajedno s njegovim epigramom »De Varo, et Stayo« spjevanim u pohvalu pjesničkom umijeću Benedikta Staya, zaključio istodobno i svoj izbor Kunićevih stihova i drugi dio svoje trodijelne pjesmarice, koja je prvi put u tiskanom obliku upozorila na tradiciju vrsnog višestoljetnog latinskog pjevanja u Dubrovniku od Ilije Crijevića do Junija Restića, dakle od kraja 15. do početka 19. stoljeća. U tom je izdanju epigram u spomen Ruđeru Boškoviću započinjao distihom:

»Funereum volui Rogero solvere carmen,
Supremum tristes munus ad inferias,«,

a to znači da se Appendinijeva inačica razlikuje od inačice koju je Radelja zapisao u svom prijepisu, očuvanom unutar rkp. 68 iz ostavštine don Luke Pavlovića, i tiskao u svom antologijskom odabiru Kunićevih epigrama:

»Supremum volui Rogero solvere munus,
Funereum tristes carmen ad exequias,«.

Uz to, u tim se trima inačicama očituju i mnoge druge razlike. Da bi se one mogle uočiti, evo

48 »Ad Lucam Antonii de Sorgo rogantem, ut in Rogerii Boscovichii parentalibus aliquid scriberet.«, p. 280, u: »Raymundi Cunichii carmina«, pp. 265-280, u: »Poematum illustrium Ragusinorum liber secundus«, pp. 245-280, u: »Selecta illustrium Ragusinorum poemata«, pp. 193-344, u: Urbanus Appendini, *Carmina. Pars prima (Ragusii: Typis Martecchinianis. 1811)*

kako u cijelosti glase tri inačice Kunićeva epigrama »u spomen Ruđeru Boškoviću«:

Appendinijeva tiskana inačica:

*AD LUCAM ANTONII DE SORGO
rogantem, ut in Rogerii Boscovichii parentalibus
aliquid scriberet.*

*»Funereum volui Rogero solvere carmen,
Supremum tristes munus ad inferias,
Nec potui; cari admonitu mens aegra sodalis
Deficit: haud voces, haud subeunt numeri.
Ima fodit maeror luctu praecordia, manant
Perque genas largae, perque sinum lacrymae.
Has patriae possum, dulci has nunc solvere amico,
Has tibi, qui me urges, inclyte Sorgiada.
Nunc plorat meus hic tantum, post tempore longo
Fors erit, ut fundat verba diserta dolor.«*

Radeljina rukopisna inačica:

*Ad Comitem Lucam Sorgium Ragusinum
rogantem, ut in Rogerii Boscovichii
Parentalibus aliquid scriberet.*

*»Supremum volui Rogero solvere munus,
Funereum tristes carmen ad exequias,
Ingeniumque ingens, clara et laudare reperta,
Et vitam, mores dicere et eximios.
Nec potui; Cari admonitu mens aegra Sodalıs
Frangitur; haud voces, haud subeunt numeri:
Ima fodit maeror luctu praecordia, manant
Perque genas largae, perque sinum lacrymae.
Has Patriae possum, dulci has persolvere Amico,
Has tibi, qui me urges, inclyte Sorgiade.
Nunc plorat meus hic tantum; post tempore longo,
Fors erit, ut fundat verba diserta dolor.«*

Radeljina tiskana inačica:

*Ad Lucam Sorgium Ragusinum
qui Poëtam rogaverat,
ut in parentalibus Rog. Boscovichii aliquid scriberet.*

»Supremum volui Rogero solvere munus,
Funereum tristes carmen ad exequias;
Ingeniumque ingens, clara et laudare reperta,
Et vitam, mores dicere et eximios:
Nec potui: cari admonitu mens aegra sodalis
Frangitur: haud voces, haud subeunt numeri;
Ima fodit moeror luctu praecordia; manant
Perque genas largae perque sinum lacrymae.
Has Patriae possum, dulci has persolvere amico,
Has tibi, qui me urges, inclyte Sorgiade.
Nunc plorat meus hic tantùm; post tempore longo,
Fors erit, ut fundat verba diserta dolor.«⁴⁹

Razlike među trima inačicama mogle bi se ukratko ovako opisati:

1. Prepisivači i/ili urednici Rafo Radelja i Urban Appendini različito su naslovili inačice.
2. Inačice se razlikuju po izostavljenom distihu, dakle i po broju stihova. U usporedbi s Radeljinim inačicama, u Appendinijevoj je tiskanoj inačici izostavljen drugi distih.
3. Na tri se različita načina pristupa upotrebi interpunkcije i velikih slova.
4. Između Appendinija i Radelje postoji razlika i u oslovljavanju adresata Sorkočevića na latinskom (*Sorgiade - Sorgiada*).

5. Na nekoliko je mjesta uočiti promjene izričaja, od kojih neke mogu biti izazvane različitim čitanjima (*nunc solvere - persolvere*), a za neke bi trebalo ustanoviti kako su nastale (*deficit - frangitur*; zamjena fraza *supremum munus* i *funereum carmen* u prvom i drugom stihu epigrama; i slično), tj. jesu li nastale za pjesnikovim stolom ili sukladno estetičkim nazorima naknadnih prepisivača i urednika. Istraživanje Kunićevih autografa moglo bi pritom biti od velike pomoći. Tako epigram u spomen Ruđeru Boškoviću zorno otvara mnoga bitna pitanja o inačicama i karakteru preinaka na putu od autografa do knjigotiska, pitanja koja se onda mogu primijeniti na cjelinu epigramske proizvodnje Rajmunda Kunića.

Uz to, epigram »in Rogerii Boscovichii parentalibus« jedini je iz skupine Kunićevih epigrama o Boškoviću preveden na talijanski. Kad je tršćanski liječnik i erudit Lorenzo

⁴⁹ Usp. Urbanus Appendini, *Carmina* (Ragusii: Typis Martecchinianis, 1811), p. 280; Rajmund Kunić, *Epigrammata encomiastica et satyrica*, PAD. Rukopisna ostavština don Luke Pavlovića, rkp. 68. ff. 49r-49v; Raymundus Cunicus, *Epigrammata* (Ragusii Typis Antonii Martecchini, 1827), p. 275

Rondolini, oslanjajući se na Radeljino izdanje Kunićevih epigrama iz 1827. godine, odlučio prirediti zbirku Kunićevih epigrama u latinskom izvorniku i rimovanu talijanskom prijevodu, u svoj je promišljeni i strogi izbor iz 1832. godine uključio i taj epigram u Radeljinoj tiskanoj inačici, i to kao jedini s dubrovačkom tematikom.⁵⁰ Da bi na talijanski preveo šest Kunićevih elegijskih distiha, Rondolini je, osokoljen primjerima liječnika pjesnika od Girolama Fracastora naovamo, upotrijebio 18 stihova, neujednačen metar i raznovrstan srok.

Zabrinutost zbog Boškovićevih ljubetnica Kunić je dva puta podijelio s Benediktom Stayom. Osobito valja istaknuti epigram »Ad Benedictum Stayum, graviter aegrotante Rogerio Boscovichio.« koji je Kunić ispjevao kad mu je Benedikt Stay u suzama priopćio »da se Ruđer nalazi na samom rubu smrti«. Dok je u elegiju kojom je nazdravljao Boškovićevu povratku u Rim upleo stih o teškoj bolesti koja je Boškovića »među gadnim Osmanlijama« (*foedos inter Othomanidas*), dakle u Carigradu, privezala uz krevet:

»Versari extremo Rogerum in limine lethi!«,

dotle je u epigramu otkrio da se tada poslužio Stayevim izričajem:

»Rogerum lethi versari limine in ipso,
Dixisti lacrymans ti mihi, Stañade:«. ⁵¹

Usporedi li se obrada istog motiva u epigramu i elegiji, valja zaključiti: Kunić je u zimi na prijelazu iz 1761. u 1762. godinu, potresen Stayevom viješću, spjevao epigram, a prvi je stih iz tog epigrama, uz preinaku, ugradio u elegiju kojoj je htio nazdraviti Boškoviću pri povratku 1763. godine. Tako uvid u okolnosti nastanka jednog epigrama postaje uvidom u Kunićevu pjesničku radionicu.

Tužna čuvstva, »bol«, »rana«, »suze«, pokrenuli su i Kunićev epigram o Boškovićevu ponovnom i, pokazalo se, konačnom odlasku iz Rima, ali je Kunić u završnom distihu smogao snage za prekretnicu:

»I tamen, i (placitum sic Divis): hanc brevis horae
Pendam ego perpetuis laetitiam lacrymis.«

»Pođi, iznova pođi - svidje se bozima tako,
Radost što potraja hip plaćat ću suzama vijek.« ⁵²

50 »A Luigi Sorgio Raguseo, che pregato avea il poeta a scrivere qualche poesia ne' funerali di Rogerio Boscovich.«, u: Lorenzo Rondolini, *Saggio di versione degli epigrammi latini di Raimondo Cunich Raguseo* (Trieste: Dalla Tipografia Eredi Coletti, 1832), pp. 75-76.

51 Vidi: »Sepulcralia, et lugubria«, u: Raymundus Cunichius, *Epigrammata* (Ragusii: Typis Antonii Martecchini, 1827), p. 276, ep. 4, vv. 1-2; Cunichius, *Rogero Boscovichio Soc. [ietatis] Jesu Romam redeunte elegia* (Vindobonae, 1763), f. 3v, v. 29.

52 »Encomiastica«, u: Raymundus Cunichius, *Epigrammata* (Ragusii: Typis Antonii Martecchini, 1827), p. 71, ep. 12, vv. 5-6. Posljednji distih prepjevao s latinskoga Ivica Martinović.

Pjevajući o »neprestanim suzama« (*perpetuis lacrimis*) koje pobuđuje Boškovićeva odsutnost, u opreci spram »radosti kratkoga časa« koju je u pjesnika izazivala Boškovićeva blizina, Kunić kao da je naslućivao da se Bošković više neće vratiti u Rim. Opravdano je zato pretpostaviti da je epigram nastao krajem 1763. godine, na vijest da je Bošković izabran za profesora matematike na sveučilištu u Paviji, ili u proljeće 1764. godine, kad je nastupio čas rastanka.⁵³

Iznimni položaj u ovoj skupini epigrama pripada onomu u kojem je Kunić obrazložio svoj prepjev Cordarine šaljive poeme o Boškovićevoj vlasulji: dok Cordarina pjesma, spjevana na talijanskom, odjekuje samo uz tirensku obalu, dotle njegov latinski prijevod može odjekivati gdje god se prostiru »prostrana kraljevstva latinskog jezika« (*linguae ... regna ampla Latinae*).⁵⁴ Pa ipak, zapitati se: što može latinska Muza (*Musa Latina*) kad se susretne s oštroumnim dosjetkama i šalama u vrsnu izričaju drugoga jezika za kojim je posegnuo Cordara? Ona može, ističe Kunić, samo pomoći, ne i jednakovrijedno prereći (*aequare*). Pošavši od Boškovićeve vlasulje kao pjesničke teme, Kunić hvali Cordarinu šaljivu Muzu i izriče prosudbu svakog, pa i svog prevoditeljskog pokušaja.

Ako se usporede elegije i epigrami u kojima je Kunić pjevao o Boškoviću, onda je uočiti kako se one dopunjuju unutar spleta već odabranih tema. Ako je elegiju odabrao da bi prepjevao šaljive Cordarine tercine, onda je epigramom teorijski razmatrao dosege svog prevoditeljskog umijeća. Ako je elegiju ispjevao na vijest da se Bošković vraća u Rim, epigramom je popratio ponovni Boškovićevo odlazak iz Rima, dapače smogao snage za izričiti poticaj »Pođi!«. Vrijedi i obratno. Ako ga je vijest o Boškovićevoj bolesti »na smrt« tako ošinula da je postala prvim stihom njegova epigrama, tu je vijest parafrazirao u elegiji uz Boškovićevo povratak u Rim ondje gdje je htio izraziti svoje najdublje osjećaje prema znamenitom sugrađaninu i subratu.

Odjek i ocjene Kunićeve pjevanja o Boškoviću

Kunićevi stihovi o Boškoviću, osobito elegije, doživjeli su odjek na nekoliko estetskih i književnopovijesnih razina. Najraniji je prijam Kunićeve stihovanog pristupa Boškoviću prepoznati u Zamagninoj parafrazi stihova iz Kunićeve elegije *Rogero Boscovichio Romam redeunte*. Stihove koje je Kunić ispjevao u čast Boškovića astronomu prereako je Zamagna u svom spjevu prvijencu *Echo*, nastalo za studentskih dana, a da pritom nije protekla ni godina dana kako je Kunić u Beču tiskao stihove koji su Zamagni poslužili za parafrazu:

Kunić:

*»Nec prosunt, pura coluit quas mente, Camoenae,
Pulchraque Calliope, candida & Uranie,
Quamvis templa deam coeli super alta volentem
Usque sequens celeri flammeus ingenio,*

53 Usp. Ivica Martinović, »Ljetopis života i djela Rudera Boškovića«, *Dubrovački horizonti* 35 (1995), pp. 46-47

54 »Encomiastica«, u: Raymundus Cunichius, *Epigrammata* (Ragusii Typis Antonii Martecchini, 1827), p. 72, ep. 13, v. 3.

*Astrorum positus, ortusque, obitusque notaret,
Dein caneret cultis omnia carminibus,
Quae Rhodani, & Tamesis probat accola, maxima rerum
Quae probat, & cupido lumine Roma legit.»⁵⁵*

Zamagna:

*»Quantos jam retulit, Naturae viscera in ima
primus inaccessu Musis irrumpere calle
Ausus, & intacta crines redimire corona,
Stayades, quantosque sinu nutritus in ipso
Uranies, idem Musarum idemque Mathesis
Rogerius columen: cuius jam fama vagatur
Inclita per gentes late, quas Tybris, & Ister,
Sequanaque, & Rhodanus, Tamesisque potentibus undis
Alluit;«⁵⁶*

Motiv Boškovića kao svećenika Uranije, koji se svojim astronomskim radovima proćuo u Francuskoj i Engleskoj, u Zamagne je naglašen spominjanjem pet rijeka (Tibar, Dunav, Seina, Rona, Temza), čime je Zamagna htio upozoriti da je Boškovićovo djelo doživjelo odjek i u Italiji i u Austriji. Ti se stihovi doimaju poput posvete Stayu i Boškoviću, jer se Zamagna upravo svojim spjevom prvijencem priključuje kolu hrvatskih didaktičkih pjesnika latinista 18. stoljeća.

U Zamagne se recepcija Kunićevih stihova može u neizravnijem obliku ustanoviti i u stihovima drugog njegovog poučnog spjeva *Navis aëria*. Uz glavnu temu o zračnom brodu, koji bi se pokretao s pomoću četiri aerostatička balona, Zamagna je u spjev upleo mnoge epizode s prirodoznanstvenom tematikom. Dvije su se ticale Boškovića. Prva je izlagala što su Newton i Bošković mislili o atmosferi oko Zemlje i Mjeseca, a druga je opjevala Boškovićevu nakanu da otputuje u Kaliforniju kako bi ondje motrio prijelaz Venere preko Sunčeve ploče

⁵⁵ *Rogero Boscovichio Soc.[ietatis] Jesu Romam redeunte elegia Raymundi Cunicii ex ead.[em] Soc.[ietate] (Vindobonae: Typis Joannis Thomae Trattner, 1763), f. 3v, vv. 38-46. Usp. Kunićevu bilješku (a) uz drugu knjigu Zamagnina spjeva u izdanju: Bernardus Zamagna, *Echo libri duo* (Romae: Ex Typographia Francisci Bizzarrini Komarek, 1764), pp. 38-39, s nešto izmijenjenim stihovima:*

*».... ille Deam (Uraniam) caeli super alta volantem
Usque sequens celeri flammeus ingenio,
Astrorum positus, ortusque obitusque notavit,
Dein cecinit cultis omnia carminibus;
Quae Rhodani, ac Tamesis probat accola; maxima rerum
Quae probat & cupido lumine Roma legit.«*

⁵⁶ Zamagna, *Echo libri duo*, pp. 38-39.

1769. godine.⁵⁷ I Boškovićevo putovanje u Carigrad, koje je Kunić opjevao u svojoj elegiji *Rogero Boscovichio Romam redeunte* i neostvareno putovanje u Kaliforniju, kojim se Zamagna, tada student teologije, oduševljavao u epizodi svoga spjeva *Navis aëria*, bili su motivirani istom astronomskom pojavom: prijelazom Venere preko Sunčeve ploče. Motiv putovanja radi motrenja Venere prepoznao je i Paintner, priređivač trećeg, bečkog izdanja Zamagnina spjeva, kao dodirnu točku Kunićeva i Zamagnina pjesničkog postupka, pa je upravo uz spomen Boškovićeve imena u Zamagninu spjevu pridodao bilješku, opsežniju negoli je bila ona, najvjerojatnije Zamagnina, u prvom izdanju spjeva iz 1768. godine.⁵⁸ Paintnerova bilješka sadržavala je kratki Boškovićeve životopis, opširni navod iz Kunićeve elegije *Rogero Boscovichio Romam redeunte* i kratki opis Boškovićeve putovanja u razdoblju skitnje od 1759. do 1763. godine. Paintner se nije zadržao na razini povijesne bilješke, nego je pridodao i estetske ocjene Kunićeva pjevanja. Kunićevu elegiju koja je prizivala Boškovićeve povratak u Rim nakon njegove višegodišnje skitnje po Europi nazvao je »prenježnom elegijom« (*tenerrimam elegiam*). Uspoređujući predmet i način Kunićeva pjevanja Paintner se složio s piscem bilješke u prvom izdanju Zamagnina spjeva kad je zapisao: »Kunić, među Arkađanima *Perelaus Megarides*, igrao se ne manje istinito negoli elegantno u onoj elegiji kojom je Boškovića pozivao s dugih putovanja.«⁵⁹

Uz to, Michael Paintner je u predgovoru bečkom izdanju Zamagnina aerodinamičkoga spjeva *Navis aëria* (1784) upozorio da je Giuseppe Mazzolari, predšasnik Kunićev na katedri retorike u Rimskom kolegiju, u svoj poučni spjev *Electricorum libri sex*, koji je 1767. godine izdao u Rimu, uvrstio stihove o Kuniću i Zamagni.⁶⁰ Nakon ukinuća Družbe Isusove 1773. godine Paintnerov urednički pristup valja prepoznati kao znak zajedništva među negdašnjim članovima Družbe Isusove: austrijski isusovac, izdajući spjev hrvatskog isusovca, upozorio je kako je talijanski isusovac opjevao dvojicu hrvatskih isusovaca. Umjesto javno poništenog duhovnog identiteta, bivše su isusovce nakon 1773. godine povezivale kulturne spona, ovdje prepoznatljive u privrženosti didaktičkom epu.

Zamagna se Kunićevih stihova o Boškovićevoj vlasulji prisjetio i kasnije, kad je iz Dubrovnika 1795. i 1796. godine slao ili upućivao latinske poslanice uglednim Dubrovčanima i Dubrovkinjama. Poslanicu Petru Aletinu započeo je stihovima o Cordarinoj i Kunićevoj šaljivoj poemi:

57 Bernardus Zamagna, *Navis aëria*, edidit, praefatus est, appendicesque adiecit Michael Paintner (Viennae: Ex Typographia Baumeisteriana, 1784); epizoda o atmosferi Zemlje i Mjeseca na p. 6, epizoda o Boškovićeve putovanju u Kaliforniju na pp. 55-57.

58 Vidi Paintnerovu bilješku (s) u: Bernardus Zamagna, *Navis aëria* (Viennae, 1784), pp. 55-58.

59 Vidi bilješku (x) uz iste stihove u prvom izdanju Zamagnina spjeva: Bernardus Zamagna, *Navis aëria et elegiarum monobiblos* (Romae: Excudebat Paullus Giunchius, 1768), pp. 70-72, koja je sadržavala stihove Kunićeve elegije, a ocjena Kunićeva pjesničkog umijeća sažeto je glasila na p. 71: »Quam quidem in rem non minus vere quam eleganter in quadam Elegia lusit Cunichius, quum eundem a longis itineribus revocaret.« Vidi kako je, uz malu dopunu, Paintner preuzeo ovu ocjenu u: Zamagna, *Navis aëria* (Viennae, 1784), p. 56.

60 Michael Paintner, »Editor lectori s [alutem]«, u: Bernardus Zamagna, *Navis aëria* (Viennae, 1784), pp. III-XXVI, na pp. VII-VIII. Usp. i podatak o Mazzolarijevom epu u Paintnerovu abecedaru didaktičkih pjesnika u: Michael Paintner »Series Latinorum poematum didacticorum.« u: Zamagna, *Navis aëria* (Viennae: Ex Typographia Baumeisteriana, 1784), pp. 64-74, na p. 69.

Ad Petrum Aletium V.[irum] C.[larissimum]

»Suave canit lepidi Cordarae, & candida musa
 Cunichii: gratum est proin munus; epistola, sed qua
 Auxisti donum, multo quoque gratior: omnis
 ...«

Preslavnom mužu Petru Aletinu

»Prelijepa Muza Cordare šaljivog pripjeva milo,
 Isto i Kunića. Ugodna služba! Epistola kojom
 Bio sam poklon uvećao, mnogo je milija meni.«⁶¹

U poetici poznoga Bernarda Zamagne, Cordarina i Kunićeva *bernesca* bila je mjerilom za usporedbu, mjerilom koje ga je podsjećalo na pjesnička druženja iz italskih dana.⁶²

Kad je 1805. godine sastavljao epigrame uz galeriju znamenitih Dubrovčana u knjižnici braće Stulli, Zamagna se u epigramu koji je trebalo postaviti ispod Boškovićeve portreta poslužio naslovom koji su u *bernesci* o vlasulji Ruđera Boškovića upotrijebili Cordara i Kunić. Za njih je Bošković bio »dubrovački Arhita«, a Zamagna je, nadahnjujući se tim naslovom, opjevao Boškovića ovako:

Bernardus Zamagna

Sub Effigie Rogerii Boscovichii.

»Rogerius, qualem mirata Britannia quondam,
 Hic est: Architam quis neget Illyriae?«

Bernard Zamagna

Pod slikom Ruđera Boškovića

»Ovdje je Ruđer što otočje britansko zadivi nekoć.
 Tko Arhitu da sad zaniječe ilirskom tlu?«⁶³

61 *Epistolae Bernardi Zamagnae Patr. Rhac. scriptae An. 1795 et 96*. Has excudebat Venetiis Antonius Curti Jacobi F., p. 35.

62 Usp. podatak o zajedničkom druženju Bernarda Zamagne i Petra Aletina, nećaka Benedikta Staya, za nedjeljnim i blagdanskim stolom u rimskoj kući Benedikta Staya 1790. godine u: Žarko Muljačić, »O Petru Franu Aletinu (1768-1836)«, *Anali Historijskog instituta JAZU u Dubrovniku* 8-9 (1961-1962), pp. 621-632, na p. 626.

63 »Bernardi Zamagnae epigrammatum liber«, u: Franciscus Maria Appendini, *De vita et scriptis Bernardi*

Portret u posjedu braće Stulli prikazivao je Boškovića za njegova boravka u Londonu, dakle s opjevnom perikom, pa je moguće rekonstruirati Zamagnine asocijacije. U heksametru je opjevao prijem Boškovićeve na Britanskim otocima, dakle i u Engleskoj i u Škotskoj, gdje je Boškovićeve prirodna filozofija imala vrsne privrženike, a u pentametru je naslov »dubrovački Arhita«, kojim su Cordara i Kunić u šaljivim stihovima počastili Boškovića, proširio i izvan međa Dubrovačke Republike i nazvao ga »Arhitom Ilirije«.

Priređujući posthumno izdanje *Opere latine e italiane dell' Abate Giulio Cesare Cordara* 1805. godine, urednik Mauro Boni popratio je izdanje Cordarinih stihova predgovorom u kojem je izričito progovorio o njegovu lirsko-šaljivom stilu (*stile lirico-giocosu*) od prvog pjesmotvora *Il divorzio dalla filosofia*, gdje se podrugivao skolastičkim pojmovima (*secundum quid, materia prima, forma sustanziale*), do poznijih pjesama (*capitoli i stanze*) o raznim vrstama insekata: muhama, komarcima, buhama, stjenicama i osama. Tom je prilikom obrazložio zašto je u *Rime di Giulio Cesare Cordara* u zasebnom odsječku uvrstio Cordarinu poemu i Kunićev prepjev: »... školskoj mladeži mogu poslužiti kao modeli čistoga stila i u jednom i u drugom jeziku Italije, te kao primjeri najelegantnijih prijevoda.«⁶⁴

U recepciju šaljivih stihova o Boškoviću upleten je i Giacomo Casanova, ponajviše zaslugom kazanovista, i to onda kad je u Casanovinoj rukopisnoj ostavštini u Duxu pronađen spis pod naslovom *Capitolo sopra la parrucca usata in Londra dal Padre Boscovich*.⁶⁵ Taj pjesmotvor, po naslovu jamačno prijepis prvoga od triju Cordarinih *capitola*, neki su kazanovisti, kako upozorava Mate Zorić, »čak smatrali Casanovininim neobjavljenim djelom«. Ipak, našao se kazanovist koji je u tom rukopisu prepoznao Cordarino djelo i znao da ga je Kunić prepjevao na latinski - Carlo Curiel. Da su se obratili boškovićolozima, kazanovisti bi tu dvojbu bili puno ranije riješili. Bilo je dostatno pročitati bilješku u kalendaru Hrvatskoga prirodoslovnog društva za 1919. godinu ili odlomak u Markovićevoj monografiji *Ruđe Bošković*.⁶⁶

Zaključak

Da bi opjevao slavnog sunarodnjaka Ruđera Boškovića, profesora matematike na filozofskom studiju Rimskog kolegija i starijeg subrata u Družbi Isusovoj, hrvatski latinist Rajmund Kunić odabrao je tri pjesničke vrste: prepjev šaljivih talijanskih tercina na latinski u elegijskom distihu, elegiju i epigram.

Boškovićeve odlazak u London »s perikom na glavi« 1760. godine izazvao je Cordarinu šaljivu poemu koju je Kunić prepjevao na latinski. Tri Cordarina prizora Kunić je transformirao

Zamagnae patricii Rhacusini (Jaderae: Typis Joannis Demarchi Typographi Gubernialis, 1830), pp. 242-285, na p. 254. Usp. rukopis Zamagninih epigrama u: »Civibus Rhacusinis virtute et doctrina praestantibus de Patria et de Republica Litteraria optime meritis MDCCCV.«, *Collectio carminum poetarum Rhacusinorum*, rkp. u Arhivu Rezidencije Družbe Isusove u Dubrovniku, f. 165v, popraćen Zamagninim vlastoručnim potpisom.

64 Mauro Boni, »Genio e stile poetico di Giulio Cesare Cordara«, u: *Rime di Giulio Cesare Cordara*. Parte prima (Venezia: A spese di Giustino Pasquali q. Mario, 1805), pp. V-XII, na p. IX.

65 Usp. Mate Zorić, »Casanovini skjavuni«, u: Mate Zorić (ur.), *Hrvatsko-talijanski književni odnosi 2* (Zagreb: Zavod za znanost o književnosti, 1990), pp. 163-348, na pp. 274-275; pretiskano u: Mate Zorić, *Književni dodiri hrvatsko-talijanski* (Split: Književni krug, 1992), pp. 189-338, na pp. 284-285.

66 Usp. Anonim, »O vlasulji Rugjerka Boškovića«, *Bošković: Kalendar Hrvatskog prirodoslovnog društva 1919.*, pp. 65-68; Željko Marković, *Ruđe Bošković*, dio prvi (Zagreb: JAZU, 1968), p. 532.

u tri elegije pod zajedničkim naslovom *De ficta coma P.[atris] Rogerii Boscovichii* (Osimo, 1792; Venecija, 1805) i tako se priključio tradiciji šaljive poezije u zajednici rimskih isusovaca. Pri prepjevu se poslužio prošircima kako bi iskazao svoju upućenost u astronomiju i prirodnu filozofiju, približujući se na tim mjestima didaktičkom pjevu.

O Boškoviću je Kunić pjevao i u trima izvornim elegijama, prikazavši znamenitoga prijatelja u jednakoj mjeri kao znanstvenika i kao pjesnika. Boškovićev povratak u Rim u studenom 1763. godine potaknuo ga je da spjeva katulovsku elegiju *Rogero Boscovichio Societatis Jesu Romam redeunte* koja je za Kunićeva života doživjela više izdanja (Beč, 1763; Trnava, 1763; Rim, 1768; Varšava, 1771; Cremona, 1772; Beč, 1784). Elegije *Ad Joannem Baptistam Robertum S.J.* (otisnuta prvi put u Varšavi 1771. godine) i *Ad amicum* (očuvana u rkp. 1156 u Arhivu Male braće u Dubrovniku) Kunić je zaključio motivom o znanstveniku koji »otkriva tajne nevidljive prirode«, ciljajući pritom na glavne domete Boškovićeve prirodne filozofije.

Kunićevih epigrama koji pjevaju o Boškoviću, a tiskani su uredničkim marom Rada Radelje 1827. godine u Dubrovniku, ima šest. Urednik Radelja rasporedio ih je u cikluse *Votiva*, *Encomiastica* i *Sepulcralia et lugubria*. Premda među njima pretežu žalobni stihovi »u bolest« ili »u spomen« Rudera Boškovića, u jednom je Kunić obrazložio svoj prepjev Cordarine poeme o Boškovićevoj vlasulji. Motivi te skupine Kunićevih epigrama izvrsno se dopunjuju s onima koji su obrađeni u Kunićevim elegijama. Moguće je, primjerice, ustanoviti veze između epigrama spjevanog na prvu vijest o teškoj Boškovićevoj bolesti u Carigradu i parafraze u kasnijoj Kunićevoj elegiji spjevanoj uz Boškovićev povratak u Rim, ili između elegije kojom je prepjevao šaljivi Cordarin *capitolo* i epigrama u kojem je prosuđivao vrijednost svoga i svakog prevoditeljskog postupka.

Počevši od 1764. godine pa do početka 19. stoljeća, Kunićevi stihovi o Boškoviću doživjeli su odjek na nekoliko estetskih i književnopovijesnih razina: od parafraze u Zamagninim didaktičkim epovima do Paintnerove prosudbe o istinitosti i eleganciji »prenježne elegije« o Boškovićevu povratku u Rim i Bonijeve pohvale o oglednom prepjevu Cordarine šaljive poeme, od kulturološkog podatka u Zamagninoj poslanici Petru Aletinu do književnopovijesne raspre o Giacomu Casanovi pjesniku.

Ivica Martinović

THE VERSES OF RAJMUND KUNIĆ ON RUĐER BOŠKOVIĆ

Summary

In order to praise his famous compatriot Ruđer Bošković, the professor of mathematics at the Roman College and older Jesuit brother, the Croatian Latinist Rajmund Kunić chose three poetic genres: the translation of Italian jocosely trisyllabic lines in Latin elegiac distichs, elegy and epigram.

Bošković's departure for London »with a peruke on his head« in 1760 inspired Cordara's jocosely poem which Kunić transformed into three Latin elegies under the common title *De ficta coma P [atris] Rogerii Boscovichii* (Osimo, 1792; Venice, 1805) and thus joined the tradition of jocosely poetry in the community of Roman Jesuits. During the translation he used amplification so as to express his familiarity with astronomy and natural philosophy, approaching in these verses to didactic poetry.

Kunić also wrote three original elegies on Bošković, describing his renowned friend as a scientist as well as a poet. Bošković's return to Rome in November 1763 inspired him to write the Catullian elegy *Rogero Boscovichio Societatis Jesu Romam redeunte* which during Kunić's life enjoyed numerous publications (Vienna, 1763; Trnava, 1763; Rome, 1768; Warsaw, 1771; Cremona, 1772; Vienna, 1784). At the end of his elegies *Ad Joannem Baptistam Robertum S.J.*, first published in Warsaw in 1771, and *Ad amicum*, preserved within Mss 1156 in the Archives of the Friars Minor in Dubrovnik, Kunić elaborated the motive of the scientist who »discovers the arcana of the invisible nature«, aiming at the main achievements of Bošković's natural philosophy.

There are six epigrams by Kunić that praise Bošković, published thanks to the editorial efforts of Rafo Radelja in 1827 in Dubrovnik. The editor Radelja sorted them in the cycles *Votiva*, *Encomiastica* and *Sepulcralia et lugubria*. Given that they mostly contain mourning verses »in sickness« or »in memory« of Ruđer Bošković, in one of them Kunić commented on his translation of Cordara's poem on Bošković's peruke. The motives of this group of Kunić's epigrams are well complemented by those that were offered in Kunić's elegies. It is possible, for example, to establish a link between the epigram written at the first news of Bošković's illness in Constantinople and the paraphrase in Kunić's later elegy inspired by Bošković's return to Rome, or between the elegy with which he translated the jocosely Cordara's *capitolo* and the epigram in which he evaluated the value of his and every other translation of poetry.

Beginning from 1764 to the beginning of the 19th century, Kunić's verses on Bošković enjoyed a reception on several aesthetic and literary-historical levels: from paraphrases in Zamagna's didactic epics *Echo* and *Navis aëria* to Paintner's judgment of the verity and elegance of »the most tender elegy« on Bošković's return to Rome, from culturological detail in Zamagna's epistle to Petar Aletin to Mauro Boni's praise of Kunić's congenial translation of Cordara's poem.